

Regional plan for grønn industri og energi: Oppsummering og vurdering av innspill til forslag til planprogram.

Et forslag til planprogram for en ny regional plan for grønn industri og energi har vært på høring i perioden 6. juni til 22. september 2025. Mange kommuner fikk utsettelse av fristen på grunn av politiske prosesser. Det kom innspill fra totalt 31 parter til høringen.

I dette dokumentet følger en oppsummering av innspillene fra hver enkelt part, sammen med fylkeskommunedirektørens vurdering av innspillene. Det er ikke mulig å få et komplett bilde av innspillene uten også å lese de enkelte innspillene i sin helhet.

Samlet oppsummering og vurdering av innspill om referansegruppe

Det har kommet flere innspill knyttet til organisering av referansegruppen. Oppsummert dreier det seg om følgende:

- Gruppen bør organiseres på fagnivå.
- Næringslivet bør være representert i gruppen.
- Flere kommuner ønsker å delta, eller tilbyr seg å delta.
- Regionale plan- og næringsnettverk inviteres til å finne kandidater.

Basert på innspillene anbefaler fylkeskommunedirektøren å presisere i planprogrammet skal organiseres på et faglig administrativt nivå. Politisk nivå i kommunen kan involveres på andre måter, f.eks. gjennom regionrådene.

I tillegg er forslaget til planprogram justert med følgende endringer:

- En representant fra næringslivet er lagt til. Forslaget innebærer at denne representanten kommer fra Eyde-klyngen.
- Statnett er tatt bort fra listen. Glitre energi kan representere det nødvendige perspektivet på Agder og Statnett har signalisert på telefon at de har begrenset kapasitet til å delta i grupper.

Regionale nettverk for plan inviteres til å velge en representant fra hver region.

Innhold

Samlet oppsummering og vurdering av innspill om referansegruppe	1
Bane Nor	3
Barne og ungdomsrådet i Agder	4
Bykle kommune	5
Direktoratet for mineralforvaltning.....	6
Egde plan.....	7
Farsund kommune	10
Forum for natur og friluftsliv (FNF).....	12
Froland kommune	15
Grimstad kommune	20
Kristiansand kommune.....	21
Kvinesdal kommune	24
Kystverket	26
Lillesand kommune.....	28
Lindesnes kommune.....	31
Lyngdal kommune	34
Mattilsynet	36
Motvind Norge.....	37
NVE	40
Nye veier.....	43
Næringsalliansen	44
Risør kommune	46
Setesdal IPR	47
Solkraft Sør	48
Statens Vegvesen.....	49
Statsforvalteren i Agder	51
Studentorganisasjonen i Agder	53
Valle kommune	54
Vennesla kommune.....	55
Østre Agder samarbeidet.....	56
Østregionen næringsforening	57
Å energi varme AS	58

Bane Nor

Bane Nor		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Mener jernbanen har potensiale for bidrag til mange mål som den regionale planen setter, som klima- og nullvekstmålet, ved å kunne overta trafikk fra fossile transportformer. I tillegg har jernbanen mindre behov for areal og fører til mindre luftforurensning. Den tilbyr rask og energieffektiv transport med høy kapasitetsutnyttelse, og fører til færre trafikkulykker. Når flere kan bo, arbeide eller gjøre nødvendige ærender nær stasjonen, reduseres klimagassutslippene fordi behovet for privatbil blir vesentlig mindre. Bane NOR ber om at planarbeidet bidrar til at jernbanens fortrinn ivaretas og styrkes som en del av planer for grønn industri og energi.	Dette er ivaretatt i Regional plan for mobilitet for Agder 2023-2033. De tre dimensjonene av bærekraft; miljømessig, sosial og økonomisk, er gjennomgående perspektiv i planen. Samtidig er jernbanen infrastruktur som kan være relevant i planarbeidet og innarbeides i planprogrammet.	Ta med jernbane som eksempel på infrastruktur i kapittel 4.2

Barne og ungdomsrådet i Agder

Barne og ungdomsrådet i Agder		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Større elbilindustri vil øke barnearbeid som blir utført ved utvinning av kobolt/metall til elbilbatteri	Temaet er alvorlig og utvinning av enkelte metaller kan innebære risiko for barnearbeid. Planprogrammet legger derimot ikke opp til at dette skal bli en del av planprosessen.	-
Nedlegging av skoler gjør at barn må kjøre lenger, som fører til økt forurensing, dårligere klima og mer ressursbruk. Dette fører også til dårligere inkludering og mangfold av bygda.	Involvering av barn og unge er en prioritert gruppe i Agder FK. Skolestruktur er ikke en del av dette planarbeidet.	-

Bykle kommune

Bykle kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Bykle kommune ønsker å være representert i en referansegruppe, på vegne av regionen Setesdal	Det er positivt at Bykle kommune ønsker å bidra i planarbeidet og vi noterer oss innspillet. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Bykle kommune støtter Agder FK arbeid med regional plan for grøn industri og energi	Tatt til orientering	-
Tema i planprogrammet er relevante	Tatt til orientering	-
Utvikling i distriktene må være en prioritet i planarbeidet. Et av bygdenes største samfunnsutfordring er utflytting. Dersom all utvikling skjer langs kysten kan denne effekten forsterkes. Derfor bør planprogrammet legge inn et tydelig distriktsperspektiv der energi og industriprosjekter bidrar til å skape arbeidsplasser og tilflytting til Bykle og Setesdal	Planen skal gjelde for hele Agder. Distriktsrettede tiltak kan være et aktuelt i handlingsprogram/plan, men det er for tidlig å peke ut denne kursen i planprogrammet.	-
Bykle kommune håper planprogrammet har rom til en samfunnsøkonomisk analyse av hvilke effekter energieffektivisering (i både husholdning og næring), og styring/fordeling av effektbehov kan ha for de fremtidige kraftinvesteringene og hvilke incentiv og krav som kan føra dit og til slutt kva ringvirkninger det kan gi for industri og innovasjon.	Det finnes statistikk for dette på nasjonale nivå som kan brukes i kunnskapsgrunnlaget. Det vil ikke bli anbefalt å gjennomføre en slik analyse for Agder.	-
Ved kraftutbygginger, som inkluderer ledningsnett, transformatorstasjoner, pumpekraft etc., må det dimensjoneres for at det også kan etableres kraftkrevende industri i vertskommunene og i utpekte industrinoder	Dette passer å vurdere videre i utvidet medvirkning og endelig høring av planen.	-
Datasenter og relatert virksomhet er virksomheter som passer i distriktene.	Dette vurderes nærmere i selve planen og kunnskapsgrunnlaget.	-
Grønn industri er mer enn tung prosessindustri. Kraftintensiv, men logistikklett virksomhet bør også inngå.	Anbefaler å presisere kort hva grønn industri innebærer i planprogrammet.	Presisering av grønn industri i kap. 4.2. tema: industri.
Dempe behovet for effekttopper kan gjøre at regionene kan redusere behovet for nye inngrep og holde nettkostnader nede. Optimal utnytting av eksisterende energiressurser er en gevinst for klimaet.	Godt innspill. Et viktig tema som blir en del av planprosessen videre	-

Direktoratet for mineralforvaltning

Direktoratet for mineralforvaltning		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
DMF ser at tema om mineralutvinning og massehåndtering er blant temaene som ikke blir tatt med i denne planen, selv om det ble lagt til grunn i Regionplan for Agder 2030 at det skulle tas med.	Massehåndtering og mineralutvikling er ikke en del av den vedtatte Regionplan Agder 2030 med regional planstrategi.	-
DMF mener at det er noe upresist å legge til grunn at Agder ikke har mange eller store kjente forekomster av sjeldne mineraler, slik det står i planprogrammet.	Formuleringen justeres for å bli mer presis	Justert teksten i kapittel 4.4 under Mineralutvinning
Bærekraftig ressursforvaltning, som er en del av samfunnsflokken «økt verdiskaping basert på bærekraftig ressursforvaltning og tilgang på fornybar energi» handler om å forvalte både kjente og ukjente mineralressurser og masseuttak bærekraftig. Dette gjelder også overskuddsmasser.	Bærekraftig ressursforvaltning kan inkludere mineralressurser og masseuttak, men er avgrenset til gjenbruk av ressurser, symbiose etc.	-
DMF understreker at det ikke er kun sjeldne mineraler som legger grunnlag for mineraluttak i Agder, men i hovedsak ordinære byggeråstoff- og løsmasseuttak med grus, pukk og sand. Disse utgjør den største andelen av de registrerte uttakene i fylket. Langsiktig og regional planlegging av nye masseuttak og -mottak kan blant annet bidra til å redusere utslipp av transport av tunge masser.	Tatt til orientering	-
Oversikt over eksisterende uttak i fylket fremgår av vårt ressursregnskap	Tatt til orientering	-
DMF har egne kartinnsyn med oversikt over uttak og tildelte driftskonsesjoner. DMFs uttaksregister viser totalt 46 uttak med stein og pukk og 32 uttak med sand og grus i Agder. Fylket har 63 tildelte driftskonsesjoner	Tatt til orientering	-
Norges geologiske undersøkelse (NGU) sin grus -og pukkdatabse viser totalt 12 forekomster med regional eller nasjonal betydning i fylket. NGUs malm-, industrimineral- og natursteinsdatabse viser totalt 28 økonomisk viktige og meget viktige forekomster.	Tatt til orientering	-

Egde plan

Egde plan		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Den viktigste involveringen skjer når rammene settes i planprogrammet, ikke senere. Kommunene og industrien må derfor involveres før rammene låses.	Medvirkningen er lagt til grunn for utforming av planprogrammet og prosessen som følger. Det blir lagt opp til at partene blir invitert inn før rammene i planforslaget blir lagt ferdig.	-
Planprogrammet viser ikke tydelig til plan- og bygningsloven § 8. Dersom planen skal ha status som regional plan, må dette presiseres.	Det blir lagt opp til at alle deler av planen skal vedtas etter riktig lovverk. Se for eksempel fylkesutvalgets vedtak 3.6.2025, sak 60/25, der det blir vist til korrekt paragraf. For øvrig kommer statusen som regional plan også tydelig fram ved at planen er omtalt som «regional plan».	-
Blir dette en temaplan som skal fungere som en veileder eller om den også skal være en plan med plankart med bestemmelser. Dette må komme klart frem i planprogrammet, før det blir fastsatt. (kap. 2 og/eller kap. 3). Det er viktig at denne planen blir et verktøy som gagnar samfunnsutviklingen og ikke kun ett innsigelse verktøy til frustrasjon for kommunene og næringslivet.	Dette avklares i arbeidet med planen. For øvrig skal planen være et verktøy for utvikling og samordning, ikke bare regulering.	-
Savner en kobling mellom dette planarbeidet og folkehelse, bla i figur 1, (kap.2.1) kjernetema for planarbeidet. Arbeidsplasser er en viktig faktor i folkehelsearbeidet og hindre utenforskap.	Dette er blant annet omtalt i kapittel 3.3. hvor en av de regionale føringene er «å utvikle Agder til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region i 2030 - et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levekår.»	-
Savner bruk av samskapt bærekraft i planarbeidet.	Tatt til orientering.	-
Det går ikke tydelig frem om denne planen skal gjelde etablerte bedrifter eller kun nyetableringer.	Planen skal dekke begge deler.	Presisering i kap. 4.2. tema: industri.
Det kommer ikke frem av planprogrammet hvilket tema som skal utredes etter PBL. § 4-2.	Utredningstema avhenger av valg av virkemidler i planen, f.eks. bruk av plankart eller valg av strategier. Anbefaler justering av tekst om konsekvensutredning.	Justering av tekst under kap. 4.5.
Innspill, som stilles under tema industri: Hva har dyre strømpriser i NO2 å si for etableringer av grønnindustri i Agder?	Tatt til orientering. Spørsmål om lærlingplasser retter seg mot det pågående arbeidet med	

- Hvordan få konkurransedyktige strømpriser i Agder? Det er en svakhet i planarbeidet at en henviser, under kjernetema Energi, til politiske beslutninger på nasjonalt nivå og markedskrefter som ligger utenfor planens kjerneområde (kap. 4.2). - Hvordan sikre nok lærlingplasser i industribedriftene i Agder for å ta imot alle de som har søkt yrkesfaglig utdanning? - Hvilken innvirkning vil de nye SPR klima og energi og arealbruk og mobilitet ha å si for utvikling av grønnindustri i Agder?	kompetansestrategi og vil ikke bli direkte håndtert i den regionale planen. Hvilken virkning de statlige planretningslinjene (SPR) vil ha er blant de tema som skal bli avklart gjennom planprogresen.	-
Innspill som stilles under tema energi: - Krafttilgang, med kartlegging av fremtidig behov må samkjøres med dagens behov og dagens grå arealer. - Konkurransedyktige rammevilkår, inkl. strømpriser i Agder, må tas med i regionplanen slik at det blir med videre i handlingsplanen.	Tatt til orientering. Kraftsystemet og lokalisering av utbygging skal vurderes i arbeidet. Rammevilkår og strømpriser er med i planarbeidet, men det er ikke realistisk at planen blir et viktig verktøy for å få strømprisene ned. De viktigste bidragene til det vil skje utenfor planarbeidet. Det er ikke ønskelig å skape inntrykk av at det er hensiktsmessig å vente på vedtak av en regional plan godt ut i 2027 før man handler for å påvirke strømprisene i Agder.	-
Spørsmål som stilles under tema natur: - Hva vil forslag om endring av plan- og bygningsloven - forbud mot nedbygging av myr, ha å si for utvikling av grønnindustri i Agder? - Planarbeidet må kartlegge områder som kan restaureres, lage en liste over området som er ferdig utredet og klar til restaurering både på land og i vann. - Det må utarbeides en veileder hva som menes med restaurering av ødelagt natur. Veilederen må si noe om hvilken kompetanse som trengs for å utføre restaureringen, hvem som skal godkjenne tiltaket og kompensasjonsgraden som kreves i ett naturinngrep.	Tatt til orientering. Spørsmål om myr blir avklart underveis i planprosessen. Fylkestinget har bedt om en kartlegging av områder som er særlig godt egnet for naturrestaurering. Dette ble gjort i forbindelse med handlings- og økonomiplanen november 2024. En slik kartlegging vil ikke inngå i arbeidet med den regionale planen. Eventuelle resultater av kartleggingen kan bli aktuelt å drøfte i planarbeidet eller som oppfølging av planen.	-
Spørsmål som stilles under tema klima: Hva er kollektivdekning for industribedrifter i dag? Er det i heletatt mulig å bruke kollektivtransport til dagens industri?	Tatt til orientering. Industrietableringer i forhold til samordnet areal, bolig og transportplanlegging er en	

En må se på rutetilbud sammen med arbeidstidene i de ulike industribedriftene og vurdere om det er rutetidene eller arbeidstidene som må justeres. • Hvordan skal lærlinger, uten lappen, komme seg til industribedriftene de skal jobbe i? • Hvor skal den fremtidige industriarbeideren bo? Sett opp imot færre parkeringsplasser i byene og manglende kollektivdekning til industribedriftene	del av problemstillingene i planen. Planen skal være overordnet og gjelde hele Agder. Derfor vil det ikke være anledning til å gå i detalj på enkeltområder, f.eks. som hvordan lærlinger skal komme fram til industribedrifter.	-
Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet, ble fastsatt i 24.01.2025, i kap. 3.2 stå det (2024)	Retningslinjene ble vedtatt i 2024, men fastsatt først i 2025.	Justert årstall.
Forholdet til byvekstavtalene er ikke tatt med under nasjonale føringer (kap. 3.2)	Byvekstavtalen er et resultat av nasjonale føringer, men er i praksis en avtale mellom staten, fylkeskommunen og aktuelle kommuner. Byvekstavtalen er relevant, men gjelder ikke for hele Agder.	-
Det brukes både kjernekraft og atomkraft i planprogrammet. Er det ment det samme bør en bruke samme ordet gjennomgående i dokumentet	Begge begrepene gjelder det samme.	Endret begrep fra «atom» til «kjerne».

Farsund kommune

Farsund Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Støtter planprogrammet om en regional plan for grønn industri og energi med enkelte justeringer.	Tas til orientering	-
Ønsker at infrastruktur tas inn som et femte kjernetema; Grønn industri og energi er avhengig av gode veier og nett for distribusjon av elektrisk kraft. Tidsaspektet for lavutslippssamfunn veid opp mot hensyn til energi, infrastruktur, natur og samfunnsøkonomi bør også utfordres og drøftes i planprogrammet	Planen er omfattende og bør derfor ikke ha et ekstra kjernetema. Infrastruktur for kraft er ivare tatt under energitemaet. Samferdsel generelt er ivare tatt i regional plan for mobilitet. Anbefaler å presisere hvilken rolle veier og havner har i forhold til industri og lokalisering. Den nye regionale planen bør vurdere infrastruktur som et viktig premiss for industriområder.	Justering av tekst under kap. 4.2. under tema: industri.
Ønsker at det presiseres at planarbeidet skal se nærmere på forutsetninger, ressursbehov og løsninger for etablering av industrielle symbioser, herunder etablering og drift av nødvendig infrastruktur for transport av overskuddsvarme, O ₂ , CO ₂ med mer.	Viktig tema som bør være med oss i det videre planarbeidet. Har koblinger til Agder symbiose og den nasjonale Missions satsingen.	-
Landbasert oppdrett fra marin næringen inngår som muligheter innen industrielle symbioser/grønn industri med tanke på bruk av overskuddsvarme, oksygen med mer.	Tatt til orientering. Dette er relevant for industriell symbiose. Flere Missions satsinger går på bruk av overskuddsvarme i oppdrett og bruk av biomasse (fiskeavskjær, og andre avfallsstoffer) til energiproduksjon og gjødsel.	-
Planarbeidet bør se nærmere på fangst og bruk av biogent og fossilt CO ₂ som kan kombineres med produksjon av grønt hydrogen. Dette kan gi muligheter for verdikjeder innen eMetanol* og elektorfoles** med mer og bidra til kutt av CO ₂ -utslipp fra industri	Planprogrammet skriver bare at «karbonfangst kan være en del av løsningen». Foreslår å spisse denne formuleringen, men ikke gå i detalj på spesifikke verdikjeder som emetanol etc. i selve planprogrammet.	Justering i kapittel 4.2
Ber om at forutsetninger, mulige løsninger og avveining av de ulike kjernetema knyttet til utvikling av grønn og sirkulær industri i kraftknutepunktene bør utredes særskilt	Kommunen har god argumenter for å se på vurderinger av etableringssteder for industri i nærhet til kraftknutepunkt	-
Ønsker en tilføyelse i avsnitt 4.6 etter setningen: Regionplan Agder 2030 legger føringer om at planen skal inneholde plankart og regionale planbestemmelser ved behov. Ny setning: Det vil ikke bli foreslått regionale	Behovet for planbestemmelser vil bli vurdert i lys av medvirkningen som skal foregå i planprosessen. Det	

planbestemmelser som en del av dette planarbeidet med mindre det er støtte til dette både i kommunen(e) som blir berørt og det ellers er bred støtte til den aktuelle planbestemmelsen. Vi ber også om at tilføyelsen gjøres til kulepunkt 4 i kapittel 3.3 slik at kulepunktet lyder: Inneholde plankart, og regionale planbestemmelser ved behov. Det vil ikke bli foreslått regionale planbestemmelser som en del av dette planarbeidet med mindre det er støtte til dette både i kommunen(e) som blir berørt og det ellers er stor støtte til den aktuelle planbestemmelsen.	er ikke sannsynlig at det blir vedtatt planbestemmelser som få kommuner kan stå bak. Dersom et virkemiddel som planbestemmelser skal blir vurdert, bør ikke planprogrammet utelukke at planen kan foreslå bestemmelser som enkeltkommuner ikke ønsker å støtte.	-
Ønsker å delta i referansegruppe og/eller delta på samlinger og arrangement i forbindelse med planarbeidet	Det er positivt at kommunen vil bidra. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Det er viktig at også kjernekraft drøftes grundig i planen.	Kjernekraft er en del av planen. Tatt til orientering.	-

Forum for natur og friluftsliv (FNF)

Forum for natur og friluftsliv (FNF)		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
FNF Agder støtter oppstarten	Tatt til orientering.	-
Naturhensyn må forankres som et styrende premiss. Ber derfor om at planprogrammet forplikter planen til null netto tap av natur, i tråd med Naturavtalen, samt prioritere karbonrike naturtyper som myr, våtmark og skog.	Planprogrammet legger opp til en prosess der naturhensyn også skal vurderes i forhold til andre hensyn, basert på føringer i Regionplan Agder 2030.	-
Burde tydeliggjøre hvordan naturens egenverdi, økosystemtjenester og friluftslivet skal veie opp mot mål for industri og energi.	Dette er forhold som kan vurderes videre i planen. Naturhensyn skal vurderes i forhold til klima, industri og energi.	-
Naturtap er irreversibelt, natur må derfor likestilles med energi og industri i planarbeidet.		
Vi trenger analyser av sumvirkningene - hvordan flere energiprojekter, industriutbygginger og tilhørende infrastruktur samlet vil påvirke landskap, naturmangfold, vann, kulturmiljø og friluftsliv. Ber om: 1. Krav om samlede analyser. 2. Flere scenarier, der minst ett scenario viser konsekvensene hvis vi først prioriterer energieffektivisering og arealeffektivitet. 3. En tydelig metode for hvordan de fire temaene (industri, energi, natur og klima) skal veies opp mot hverandre.	En slik utredning vil være svært krevende å gjennomføre. Det skal lages en konsekvensutredning for planen, men den blir på et overordnet nivå. Det er aktuelt å vurdere scenariet nevnt i punkt 2.	-
Planen bør beskrive håndtering av kunnskapshull (datakvalitetsplan)	Planen skal beskrive håndteringen av kunnskapshull. I planprogrammet har vi kalt det for kunnskapsusikkerhet.	-
Energieffektivisering og arealeffektivitet må prioriteres før nye naturinngrep.	Tatt til orientering.	-
Oppgradering av anlegg, effektiv arealbruk og ombruk må utredes som førsteprioritet i kunnskapsgrunnlaget.	Dette er forhold som skal vurderes i planarbeidet.	-
Det bør brukes kart og bestemmelser for å styre. Plankart/bestemmelser må sikre: 1. Prioritere gjenbruk og fortetting av eksisterende industri- og næringsarealer. 2. Kreve tidlig kartlegging av verdifull natur (karbonrike naturtyper, villrein, sjøfugl, ålegras og kystnatur). 3. Stille minstekrav til avbøtende tiltak; hvis inngrep likevel blir gjort - kreve strenge og målbare krav til økologisk kompensasjon.	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-

Massehåndtering bør inngå ettersom det påvirker både natur, klimagassutslipp og arealbruk. Det er mulig å sette rammer f.eks. kortreist gjenbruk av masser, minst mulig nye masseuttak og klimabudsjett for masseflytting. Det samme gjelder havrettet næring og mineralsaker: planen må sikre koordinering der de overlapper med energi og transport (havner, kaier og sjøbaserte energiprosjekter).	Massehåndtering på regionalt nivå, havbruk i sjø og mineralutvinning er temaer som grenser til temaet til planen, men som er foreslått at ikke skal være med i den videre planprosessen. Planen er allerede omfattende. Avgrensning av massehåndtering på regionalt nivå er ikke til hinder for generelle grep i planen om håndtering av masse på det enkelte område, f.eks. om rekkefølge.	Endret avgrensning fra havrettet næring til havbruk i sjø, se kapittel 4.4
Planen bør samordnes og uttrykkelig bekrefte at Heiplanen, vannforvaltningsplan, Regionplan 2030, klimaplan, kystsone- og friluftplaner ligger fast, og at nye store kraftprosjekter der ikke åpnes. Uten slik samordning risikerer vi overlappende mål, dobbeltarbeid, eller verre - planer som trekker i ulike retninger. Slike kryssreferanser i planprogrammet bør operasjonaliseres i de regionale planverktøyene (kart, bestemmelser, retningslinjer) og i virkemiddelkapitlet.	Planens forhold til andre regionale planer skal komme tydelig fram i planforslaget.	-
“industriell symbiose” løftes frem samtidig er ikke en del av planarbeidet sirkulærøkonomi. Dette blir for “snevert”. Sirkulærøkonomi handler om å bruke ressursene om igjen, utnytte overskuddsvarme og gjenbruke materialer. Slike tiltak kan direkte redusere både behovet for ny energiproduksjon og nye arealinngrep. Derfor bør planprogrammet åpne for at sirkulære løsninger vurderes som kriterier når virkemidler velges. Sirkulærøkonomi bør vurderes bredere enn kun industriell symbiose	Symbiosebegrepet omfatter de nevnte eksemplene i innspillet. Sirkulærøkonomi omfatter også områder som ikke angår planområdets avgrensning, blant annet private husholdninger.	-
Vi støtter “utvidet medvirkning” i fase 2. Planprogrammet bør tydeliggjør hvordan: 1. Det skal arrangeres åpne møter, arbeidsverksteder og en referansegruppe. 2. Det opprettes en digital kartløsning der folk kan melde inn lokal kunnskap. 3. Det legges til rette for geografiske prosesser slik at hele Agder blir representert. 4. Det føres en “medvirkningslogg” som viser hvordan innspillene er vurdert.	Innspillene tas med som gode innspill til organiseringen av utvidet medvirkning, men foreslås ikke innarbeidet i planprogrammet. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Kunnskapsgrunnlag må være oppdatert, kvalitetssikret og åpent (bruk Naturbase,	Tatt til orientering.	-

fylkeskommunens arealregnskap, NiN, Vann-Nett m.m.)		
Det må utvikles metoder for å håndtere datakvalitet/usikkerhet og supplere med analyser der sårbarhet er høy (sjøfugl, ålegras, villrein)	Tatt til orientering.	-
Planprogrammet bør ha indikatorer som skal følges opp i Handlingsprogrammet (natur: arealbeslag, karbonrike typer, naturindeks; energi: kWh spart, andel uten naturtap; industri: andel gjenbruk, overskuddsvarme).	Bruk av indikatorer og oppfølging blir en del av selve planen. Innspillet er tatt til orientering	-
Planen må ta inn over seg natur- og klimakrise, bli styringsverktøy som sikrer begge hensyn.	Hensynet til både klima og natur vil stå sentralt i planarbeidet.	-
Planen må ha konkrete mekanismer, tydelige grenser og klar ansvarsfordeling og oppfølging, ellers blir det kun ambisjoner.	Tatt til orientering.	-
Planprogrammet må forplikte til samarbeid på tvers av sektorer og tydelig ansvarsdeling mellom kommunale/statlige aktører.	Tolker at innspillet gjelder planarbeidet og den endelige planen. Dette er et ønsket utfall av arbeidet.	-

Froland kommune

Froland Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Det må settes et tak over hvor mye kraftproduksjon som skal utvinnes i regionen.	Anbefaler ikke å sette et endelig tak som gjelder hele Agder, dette bør eventuelt vurderes i de enkelte kommunene.	-
Effektiv energi bør ha førsteprioritet, sekundært kommer naturverdier. Dette gir færrest naturinngrep og større mulighet for sammenhengende naturområder.	Tatt til orientering.	-
Store kraftproduksjoner og store kraftkrevende industri må lokaliseres i nærhet av hovedkraftlinjen og hoved transformatorene.	Innspillet om industri er også intensjonen med mål nr. 2.5. i Regionplan Agder. Når det gjelder kraftproduksjon vil nærhet til strømnnett være en viktig faktor for lokalisering. All lokalisering må også vurderes opp mot andre forhold og dette blir en viktig del av hva planen skal handle om.	-
Mindre kraftproduksjon kan legges til distribusjonsnettet for å avlaste hovedkraftlinjen.		
De forskjellige kraftproduksjonene har forskjellige krav til skjerming og infrastruktur. Kartet må avmerke plassering av type kraftproduksjon. Rett kraftproduksjon til rett sted.	Planen vil være overordnet for hele Agder og vil ikke gå i detalj på forhold som skjerming og lignende. Støtter vurdering av rett type produksjon på rett sted.	-
Et mål for planarbeidet bør være å klassifisere/prioritere områdene for kraftproduksjon og kraftkrevende industri. Første prioritet er områder som; o oppfyller taket på kraftproduksjon, o gir mest effektivt energi, o gir minst inngrep i naturen Lavest prioritert er områder som; o oppfyller taket på kraftproduksjon, o men gir lav effektiv energi, o gir størst inngrep i naturen.	Innspill om prioriteringer i planen tas med som innspill til det videre arbeidet og blir ikke behandlet nærmere i planprogrammet.	-
Prioritere sammenhengende naturområder for å hensynta vilt og dyrs forflytting og vandring.	Samme som over.	-
Planprogrammet bør ikke sette søkelys på å utnytte grå arealer til kraftproduksjon og industri. Heller vurdere å tilbakeføre til natur for å få sammenhengende natur.	Status nå er at natur ofte blir brukt til disse formålene. Da er det trolig viktig å sette søkelys på andre måter å bygge på, for eksempel på grå arealer. Enkelte grå arealer vil kanskje egne seg best for restaurering, noe også kommunene evt. må vurdere i egne planer.	-

Planen må gi lovgrunnlag til kommunene for å kunne ekspropriere for å få gjennomført kraftproduksjon og kraftkrevende industri.	En regional plan gir ikke direkte hjemmel for ekspropriasjon. Kommunene må evt. følge opp med egne kommunale planer som åpner opp for dette virkemiddelet.	-
Planarbeidet må fristille seg fra kommunenes vedtak på kraftutbygging.	Anbefaler at planprogrammet ikke endres på dette punktet. Kommunale vedtak vil gjelde, med mindre det gjennom planprosessen blir politisk vilje til å vedta regionale planbestemmelser som forbyr kraftutbygginger.	-
Planarbeidet må fristille seg fra kartlagte friluftsområder ettersom kommunene har verdsatt dem ulikt og derfor ikke er egnet som verktøy.	Tatt til orientering.	-
Planarbeidet må samarbeide regionalt og nasjonalt. Det må legges press på at hovedkraftlinjen utvides og får forbindelse til nord Norge.	Nasjonale og regionale myndigheter blir involvert i planarbeidet. Arbeidet retter seg først og fremst mot Agder og evt. forhold mot tilgrensende regioner, ikke forhold som gjelder det nasjonale strømnettet i andre landsdeler.	-
Forsvaret bør delta i planarbeidet ettersom energiproduksjon, distribusjon og industri er terrormål.	Beredskapsmyndigheter og Forsvarsbygg er invitert til å delta i arbeidet.	-
Det bør bli mer vanlig å tilbakeføre areal til natur som har vært tatt i bruk før, men som nå ikke er i bruk	Tatt til orientering.	-
Kraft og industriutvikling vil gå på bekostning av naturen. Planarbeidet må sikre at det bygges ut slik at det blir minst skade på naturen.	Tatt til orientering. Planarbeidet handler blant annet om dette.	-
Utfra et forsvarshensyn bør kraft og industribygging fordeles ut over hele landet.	Tatt til orientering.	-
Avstand fra forbruker til produsent bør være så kort som mulig utfra samfunnsøkonomisk vurdering og hensyn til klima og natur. Man unngår unødvendige utbygginger og spenningsfall	Tatt til orientering. Kort avstand er positivt, men bør vurderes i forhold til andre samfunns- og miljøforhold.	-
Viktigheten av at kraftproduksjon og kraftkrevende industriområder blir plassert riktig med hensyn til ledningsnettet, har større betydning for klima og naturen, enn å lete etter de områdene som har lavest naturverdi.	Tatt til orientering. Avstand til infrastruktur er en viktig faktor for å finne gode lokaliteter.	-
Ved å ha få, men effektive kraftproduksjon vil man kunne spare mest mulig natur og få et mer sammenhengende naturområde som vil være fordel for vilt.	Tatt til orientering.	
Froland kommune har ingen klar mening om hva slags kraftproduksjon det skal satses på.	Tatt til orientering.	-

Froland kommune forutsetter at fylkeskommunen utreder plasseringer av kraftproduksjon, uavhengig av de lokale politiske avgjørelsene som er gjort i kommunene i regionen. I arbeidet med å planlegge en effektiv kraftproduksjon, kraftdistribusjon og kraftkrevende industri må fylkeskommunen kunne velge plasseringer etter det som tjener regionen.	Det er ikke lagt opp til at fylkeskommunen skal utrede konkrete plasseringer av ulike typer energiproduksjon i planen. Felles premisser for slik plassering er aktuelt å vurdere i planen. Konkret lokalisering av kraftkrevende industri skal vurderes i planen.	-
En lokalpolitisk avgjørelse om å ikke legge til rette for kraftproduksjon må kunne tåle å stå, selv om de regionale interessene tilsier noe annet.	Tatt til orientering.	-
Ikke ha fokus på kommunale kartlegginger, men fristill seg for å heller ta vare på de regionalt viktige friluftslivsområdene.	Tatt til orientering.	-
Mener at en regional plan for kraftproduksjon og kraftkrevende industri bør sette en prioritert rekkefølge av utbyggingen, spesielt for kraftproduksjon. Dette for å yte press for å få utbygget de mest effektive kraftproduksjonsanleggene først.	Tatt til orientering. Forhold rundt rekkefølge av tiltak og prioritering kan være aktuelt å drøfte i planprosessen.	-
Den industrielle skogbruksdriften bør gjennomgås	Skogbruk i seg selv er en primærnæring og er ikke en del av arbeidet. Industriell bearbeiding av produkter fra skog er inkludert under planens tilnærming til industri.	Presisering for skogbruk under kap. 4.4.
For mindre kommuner kan manglende ressurser og kompetanse være en utfordring når kommunene også skal saksbehandle sol og vindkraft etter plan og bygningsloven	Viktig innspill. Dette bør vurderes videre i planarbeidet.	-
Fylkeskommunen bør ta ansvar for å lage en helhetlig oversikt over næringslivet i regionen og potensiale for sirkulære systemer.	Som del av kunnskapsgrunnlaget er det aktuelt å se på industrien i Agder, men ikke alt næringsliv. Potensielle sirkulære systemer vil bli vurdert under temaet «industriell symbiose», se planprogram s. 8.	-
Folk ønsker å bosette seg med en buffersone mellom industri og bolig og mobilitet med elsykkel og elbiler gjør dette enklere.	Slik mobilitet inngår i regional plan for mobilitet for Agder, sammen med løsninger i kommunale planer.	-
Når det nå planlegges en fordobling av kraftproduksjonen i landet, så vil selv en liten promille spenningsfall gi store mengder kraftsvinn. Froland kommune tror derfor at det er et stort potensial å hente inn ved planlegging etter energieffektivisering	Energieffektivisering vil være en del av planen.	-
Froland kommune tror at ved å plassere de største kraftprodusentene og største kraftkrevende	Vurdering av lokalisering og muligheter og	

industriområdene tett opp etter hovedkraftlinje, som er prosjektert for å lede store kraftmengde med minimalt spenningsfall, vil effektivisere energien i landet vårt. Mindre kraftproduksjon kan lokaliseres til distribusjonsnettet for å dekke kraftbehovet til forbrukerne tilkoblet distribusjonsnettet, og dermed avlaste hovedkraftlinjen.	begrensinger i kraftnettet inngår som tema i planen.	-
Pga. frykten for strålingsfaren bør atomkraftverk plasseres i god avstand fra beboelse. Frykten for strålingsfare setter også begrensinger for størrelsen av anlegget, og av terrorhensyn må det vurderes plassert inn i fjell. Den krever sikkert veginfrastruktur under oppføring. Hvor avhengig den er av veginfrastrukturen under drift, avhenger av hvor mye tilsyn et slikt anlegg må ha av tilsyn. Froland kommune antar at det er mye.	Tatt til orientering.	-
Froland kommune løfter opp muligheter for gasskraftverk med metangass som råvare, utvinnet fra rense- og avfallsanlegg	Denne planen handler om fornybar energi inkl. kjernekraft. Gasskraftverk er ikke en del av planarbeidet.	-
Fremtidige utfordringer vil være å ivareta sammenhengende naturområder med hensyn til vilt.	Tatt til orientering.	-
Mener inngrep på naturen til fordel for industriutvikling kan gjøres mer skånsomt ved å tillatte «naturen mer inn på industriområde». Det kan gjelde grønne bufferområder, grønne lommer, mindre asfalterte arealer inn på industriområdene.	Tatt til orientering. De avgjørelsene som har størst konsekvens for natur er å etablere industriområder eller ikke, det er dette den regionale planen retter seg mest mot. Grønne elementer inne i industriområder kan vurderes i kommunale planer der det er mulig å ta mer detaljerte hensyn.	-
Det kan ikke være slik at en usikkerhet rundt naturkonsekvensene gjør naturhensyn egenrådende, og tilsvarende at enhver samfunnsøkonomisk betydning gjør industriutvikling egenrådende.	Tatt til orientering. Dette er hensyn som er aktuelle å vurdere i planen.	-
Produktiv skog bør vektas vel så høyt som myr. Produktiv skog må høstes og høstingen må utføres slik at man får en rask karbonbinding av ny produktiv skog.	Dette kan vurderes ved oppfølging av planen.	-
Agder fylkeskommune har en viktig posisjon fordi de innehar en helhetlig oversikt og kan korrigere slik at rett kraftproduksjon blir plassert på riktig sted, og tilsvarende rett kraftkrevende industriområder blir lagt til rett sted. Med sin helhetlige oversikt kan de også være pådriver for å få til en gunstig industriell symbiose.	Riktig plassering av kraftproduksjon krever samhandling mellom mange parter, som kommuner, statlige fagmyndigheter, nettselskaper, og andre. Videre arbeid med industriell symbiose inngår i planarbeidet.	-

Froland kommune som ikke har havn eller industri, men en gjennomfartsvei til innlandskommunene, har minimalt evne selv til å påvirke klimagassutslippet i kommunen. Klimagassutslippene må sees på tvers av kommunegrensene	Kommunene kan generelt påvirke klimagassutslipp på flere måter. I sammenheng med planen kan det for eksempel gjelde lokal planlegging av arealer eller tilrettelegging for energieffektivisering.	-
--	--	----------

Grimstad kommune

Grimstad kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Kommunedirektøren stiller seg positiv til initiativet om en regional plan for grønn industri og energi.	Tatt til orientering.	-
Regional plan for grønn industri og energi berører flere av Grimstad kommunes satsingsområder i kommuneplanen, spesielt innen grønnere hverdag og næringsutvikling.	Tatt til orientering.	-
Det er viktig for Grimstad kommune å bli tidlig involvert i fase 2. Kommunen bidrar gjerne til å etablere møteplasser og arenaer for kunnskapsdeling, tidlige innspill og faglige råd til arbeidet.	Tatt til orientering.	-
Som universitetsby ønsker Grimstad at også studenter fra både UiA og Fagskolen involveres i arbeidet.	Tatt til orientering.	-
Kommunedirektøren ønsker at referansegruppen får en bred sammensetning med god regional kunnskap og erfaring. Foreslår at kommunalsjef for samfunnsutvikling i Grimstad kommune, vurderes som representant fra Østre Agder i referansegruppen	Tatt til orientering. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.

Kristiansand kommune

Kristiansand kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Formannskapet er negative til at det lages en plan for grønn industri og energi, men anbefaler at det heller lages en strategi	Fylkestinget har vedtatt i Regionplan Agder at det skal lages en regional plan. Det kom ingen merknader til dette da Regionplan Agder var på høring. Anbefaler å følge opp fylkestingets vedtak.	-
Agder har allerede en høy andel utbygd fornybar energi og et betydelig kraftoverskudd. Dette må være en førende premiss for arbeidet med regional plan for grønn industri og energi.	Agder har i dag et betydelig kraftoverskudd i normalår. På den annen side er det mye som tyder på et økt kraftforbruk i årene som kommer, f.eks. gjennom etablering av datasentre, kraftkrevende industri, elektrifisering, mv. Derfor stiller planprogrammet spørsmål om hvordan vi skal sikre stabil og tilstrekkelig tilgang på kraft.	-
Dagens regulering av kraftmarkedet og hvordan prisdannelsen bidrar til at NO2-regionen får utnyttet kraftoverskuddet, må være tema. Drivere for strømprisen, konsekvenser strømprisen har- og kan få for Agders attraktivitet samt tiltak for å sikre at næringsliv og innbyggere i prisområde NO2 i framtiden får strømpriser på linje med resten av landet, blir derfor sentrale elementer å utrede i planprosessen. Strømpris må være med som eget tema i det videre planarbeidet.	Strømprisen og hvordan den har betydning for Agder bør omtales. Anbefaler å justere på tekst i planprogrammet, der det står at strømpris ikke er tema i planen. Det gjelder fremdeles at planen vil ha begrensede muligheter til å påvirke strømprisen, men temaet må beskrives overordnet i planen ut fra hov stor betydning prisen har. Utredninger rundt strømpris og prisområde NO2 inngår ikke i planarbeidet. Planen bør ikke omfatte regulering av kraftmarkedet, ettersom det ikke er mulighet til å regulere markedet i en regional plan.	Justering av tekst om strømpris. i kap. 4.2. under tema: energi.
Det bør være et mål at fylkeskommunene innenfor energiområdet NO2, Rogaland, Agder og Telemark, er mest mulig samkjørte i sine prosesser med regionale planer for grønn industri og energi.	Tatt til orientering. Orientering om hva de andre fylkene gjør skal følge med planen.	-
Planprogrammets forslag om at kjernekraft også skal være en del av innholdet i den regionale planen støttes.	Tatt til orientering.	-

Kartlegging av realistiske grå arealer egnet for energiutbygging og kartlegging av potensialet for energieffektivisering må være sentrale føringer i planarbeidet. Dette må foreligge så tidlig som mulig i planprosessen.	Vurdering av grå arealer vil inngå i planen. Det vil det ikke bli laget en fullstendig kartlegging over egnethet for energiutbygging. Egnethet avhenger av flere forhold, inkludert nærmiljøvurderinger som kommunene best vurderer selv, sett opp mot hva slags produksjonsform det gjelder (sol, vann, vind, annet). Potensiale for energieffektivisering er relevant i arbeidet med planen.	-
Det bør vurderes om skatter og avgifter kan være et aktuelt tema for planarbeidet.	Skatter og avgifter behandles på nasjonalt nivå og bør derfor ikke være tema i planarbeidet.	-
Planen bør primært gi skriftlige føringer gjennom handlingsprogram og retningslinjer. Dersom kart skal benyttes, må det framgå tydelig at dette er en illustrasjon og ikke må oppfattes som et arealformål berørte kommuner må innarbeide i sine planer.	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-
Planprogrammet skal også inkludere overordnede prinsipper for sol- og batteriparker.		
Planprogrammets forslag om å utvikle UFF-rammeverket til å omfatte spørsmålsstillinger tilknyttet arealbruk og natur støttes.	Tatt til orientering.	-
Flere av de utforskende spørsmålene som gjengis i planprogrammet er av en slik karakter at de heller må framgå av kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for planarbeidet.	Spørsmålene spiller også på forhold som er relevant i kunnskapsgrunnlaget.	-
Det legges til grunn at havvind blir et tema i planarbeidet.	Havvind blir et tema i planarbeidet.	-
Kunnskapsgrunnlaget bør vise erfaringstall/normtall for nedbygging av natur ved ulike former for energiutbygginger. Dette bør også omfatte areal til energilagring og energitransport.	Innspillet bør vurderes i forbindelse med utarbeidelse av kunnskapsgrunnlaget.	
Planforslaget må bygge på et kunnskapsgrunnlag som må være ferdigstilt før planforslaget.	Kunnskapsgrunnlaget skal være ferdigstilt før planforslaget.	-
Totalberedskapsmeldingen, Stortingsmelding nr. 9 2024-2025, og Nasjonal sikkerhetsstrategi, mai 2025, bør vises i planprogrammets oversikt over nasjonale føringer.	Dette er et godt forslag. Anbefaler å vise til Nasjonal sikkerhetsstrategi, men ikke til stortingsmeldingen. Begrunnelsen er at det finnes en rekke relevante stortingsmeldinger som da også burde komme fram. Sikkerhetsstrategien får belyst noe viktig som ikke	Inkludere Nasjonal sikkerhetsstrategi under kap. 3.2.

	er godt belyst i føringene nå.	
Regional strategi for kraftforedlende industri på Agder, vedtatt 2022, bør vises i planprogrammets oversikt over regionale føring.	Anbefaler å flytte tekst om strategien fra tema: industri over til kap. 3.3. om regionale føring.	Flytte aktuell tekst fra tema: energi til kap. 3.3.
Uttrykkene «bærekraftig industri» og «bærekraftige bedrifter» benyttes. Planprogrammet må forklare hva som menes med disse.	Stort sett er bruken knyttet til føring fra andre dokumenter. Anbefaler å bytte ut «bærekraftig» med «miljø- og klimavennlig» de stedene det gjelder ellers i dokumentet.	Bytte ut «bærekraftig» med «miljø- og klimavennlig» industri.
Formålsspørsmål nr. 5 lyder «Hvordan kan vi stå sammen om å løse utfordringene?» Det bør gå fram av planprogrammet om det er utfordringer som går fram av de fire spørsmålene ovenfor, eller om det er snakk om andre utfordringer.	I planprogrammet står det at alle de fem spørsmålene skal sees i sammenheng. Foreslår å presisere det også i selve spørsmålet.	Justering av ordlyd for spørsmål nr. 5 i kap. 2.2.

Kvinesdal kommune

Kvinesdal Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Kvinesdal støtter initiativet om en regional plan for grønn industri og energi.	Tatt til orientering	
Kvinesdal stiller seg positiv til å delta i referansegruppe eller delta på samlinger og arrangement i forbindelse med planarbeidet.	Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Planprogrammet bør presisere at det skal ses nærmere på forutsetninger, ressursbehov og løsninger for etablering av industrielle symbioser. Dette inkluderer også etablering og drift av nødvendig infrastruktur for transport av overskuddsvarme, O ₂ , CO ₂ m.m.	Infrastruktur inngår innunder de fire kjernetemaene. Symbiose og verdikjeder vil bli vurdert videre i planen, men det foreslås ikke å konkretisere dette i planprogrammet.	-
Angående regionalplanens avgrensning av "havrettet næring" bortsett fra energiproduksjon (antar det handler om kap. 4.4): Kvinesdal kommune mener dette er en "snever tankegang" ettersom energiproduksjon, bruk av energi og etablering av industrielle symbioser er meget aktuelle for blå næringer som landbasert oppdrett av fisk og alger med tilhørende prosesser med bruk av overskuddsvarme og oksygen. Planen bør tydeliggjøre at landbasert oppdrett kan være en del av grønn industri og industrielle symbioser, særlig ved å bruke overskuddsvarme og oksygen.	Godt innspill, i planprogrammet er det mål om å avgrense bort problemstillinger knyttet til havbruk i sjø, ikke havrettet næring.	Havrettet næring erstattes med havbruk i sjø.
Planen bør tydeliggjøre at fangst og bruk av både biogent og fossilt CO ₂ kan kombineres med produksjon av blant annet grønt hydrogen, noe som kan skape verdikjeder for emetanol og e-fuels og samtidig redusere CO ₂ -utslipp fra industri.	Planprogrammet skriver bare at «karbonfangst kan være en del av løsningen». Foreslår å spisse denne formuleringen, men ikke gå i detalj på spesifikke verdikjeder som emetanol etc. i selve planprogrammet.	Justering i kapittel 4.2
Planen bør se spesielt på forutsetninger, løsninger og avveininger for utvikling av grønn og sirkulær industri i kraftknutepunktene.	Gode poenger som støttes. Kraftknutepunktene, grønn og sirkulær industri er alle tema i det videre planarbeidet	-
Industrielle symbioser er et viktig fokusområde, men flere barrierer må adresseres. Planen bør belyse hvordan samarbeid mellom bedrifter om energi og ressurser kan realiseres, og samtidig problematisere sentrale utfordringer: 1. manglende kunnskap om mulige aktører, 2. begrensede menneskelige og økonomiske ressurser til å koordinere samarbeid over tid,	Gode poenger som støttes. De foreslåtte barrierene er aktuelle og noe som vi tar med videre i planprosessen, fremfor å implementere innspillet i planprogrammet.	-

3. uklarhet om hvem som skal investere og drifte nødvendig infrastruktur for overskudsvarme, oxygen og CO ₂ .		
--	--	--

Kystverket

Kystverket		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Et velfungerende sjøtransportssystem bestående av farleder, havner og havneterminaler er svært viktig for næringsutvikling langs kysten. Det er også viktig for at norske bedrifter skal kunne ta del i større handels- og produksjonsnettverk og for persontransport.	Tatt til orientering.	-
Sjøveien er av sentral sikkerhetspolitisk betydning og muliggjør beredskap og forsvaresevne.	Tatt til orientering.	-
Det følger av Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 at det skal legges til rette for videre utvikling av havner og sjøtransport, og lokalisering og nødvendige arealer vurderes i et regionalt perspektiv. Videre går det frem at næringslivet er avhengig av god infrastruktur og effektive logistikknutepunkter, som godsterminaler, farleder for skipstrafikken og havner».	Temaet er til dels behandlet i regional plan for mobilitet i Agder. En vurdering av havner i Agder og rolle for industriutvikling vil også bli vurdert i den regionale planen for grønn industri og energi.	-
Det går frem av statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet at effektiv og sikker trafikkavvikling og god fremkommelighet for godstransport skal ivaretas i planleggingen. Videre følger det at behovet for terminalfunksjoner og godshåndtering mellom jernbane, havn og vei må inngå i den helhetlige planleggingen.	Tatt til orientering. Viser også til regional plan for mobilitet for Agder, steg 21: Jobbe for å overføre større andel gods til sjø og bane.	-
Vi viser til statlige planretningslinjer for klima og energi hvor det går frem at kommunene skal sette av tilstrekkelig areal på egnede steder til hurtigladestasjoner og fyllestasjoner for hydrogen og biodrivstoff for kjøretøy og fartøy, og søke å koordinere dette slik at det er en god lokal og regional spredning på ladestasjonene.	Lade- og ev. fyllestasjoner inngår tematisk i regional plan for mobilitet og blir ikke behandlet i denne planen.	-
Kommunene skal vurdere mulighetene for å sette av tilstrekkelig areal til alternative drivstoff og landstrøm til større fartøy.	Tatt til orientering.	-
Fylkeskommunen bør i sin planlegging vurdere hensiktsmessig plassering av ladeinfrastruktur i et regionalt perspektiv, i dialog med relevante aktører.	Agder fylkeskommunes strategi for ladeinfrastruktur ble opphevet ved vedtak av regional plan for mobilitet for Agder 2023-2033. Ladeinfrastruktur bør ikke behandles i denne planen.	-
For å videreutvikle grønn industri på Agder vil sjønære arealer med tilgang til havn/kaianlegg være sentralt.	Viktig innspill. Havner er nevnt i forhold til industri, ved at infrastruktur er et viktig premiss. Havnene i Agder bør komme fram i kunnskapsgrunnlaget forholdet til industriutvikling bør	-

	drøftes i det videre arbeidet.	
Planarbeidet omhandler også energiproduksjon og -distribusjon. Kystverket forventer at planen vil belyse og vurdere eventuelle virkninger for sjøtransport.	Konsekvenser for planen vil bli utredet på et overordnet nivå. Dersom planen kommer til å inneholde grep som tydelig kan påvirke sjøtransport vil slike overordnede virkninger inngå.	-
Det er forventet en økning av elektriske fartøy i fremtiden, det er derfor viktig at det tilrettelegges for nødvendig infrastruktur som ladestasjoner og landstrømanlegg for å imøtekomme dette. Vi ber om at dette vurderes gjennom planarbeidet.	Dette er et viktig tema som det behandlet i regional plan for mobilitet. Det er ikke kapasitet til å gjøre mer detaljerte vurderinger i arbeidet med regional plan for grønn industri og energi.	-
Kystverkets modell for maritime utslipp, MarU, gir en oversikt over hvordan utslipp fra sjøfarten fordeler seg på skipstyper, - størrelser, geografiske områder, identifiserer trafikktyper, energibehov og mer. Modellen kan benyttes for kartlegging av utslipp knyttet til sjøtransporten, og for å identifisere målrettede og kostnadseffektive tiltak for utslippskutt, og kan gi nyttig informasjon til planarbeidet.	Tatt til orientering.	-

Lillesand kommune

Lillesand kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Lillesand kommune ser positivt på at det lages en plan for grønn industri og energi og vil delta i videre prosess og referansegrupper.	Tatt til orientering. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Agder har allerede en høy andel utbygd fornybar energi og et betydelig kraftoverskudd. Dette må være en førende premiss for arbeidet med regional plan for grønn industri og energi.	Agder har i dag et betydelig kraftoverskudd i normalår. På den annen side er det mye som tyder på et økt kraftforbruk i årene som kommer, f.eks. gjennom etablering av datasentre, kraftkrevende industri, elektrifisering, mv. Derfor stiller planprogrammet spørsmål om hvordan vi skal sikre stabil og tilstrekkelig tilgang på kraft.	-
Dagens regulering av kraftmarkedet og hvordan prisdannelsen bidrar til at NO2-regionen får utnyttet kraftoverskuddet, må være tema. Drivere for strømprisen, konsekvenser strømprisen har- og kan få for Agders attraktivitet samt tiltak for å sikre at næringsliv og innbyggere i prisområde NO2 i framtiden får strømpriser på linje med resten av landet, blir derfor sentrale elementer å utrede i planprosessen. Planen bør belyse hvordan forhold i strømmettet påvirker pris, kapasitet og utviklingsmuligheter. Dette er viktig for å sikre rettferdig og balansert tilgang til kraft. Strømprisens betydning for næringsliv og bosetting i regionen bør behandles som et eget tema.	Strømprisen og hvordan den har betydning for Agder bør omtales. Anbefaler å justere på tekst i planprogrammet, der det står at strømpris ikke er tema i planen. Det gjelder fremdeles at planen vil ha begrensede muligheter til å påvirke strømprisen, men temaet må beskrives overordnet i planen ut fra hov stor betydning prisen har. Utredninger rundt strømpris og prisområde NO2 inngår ikke i planarbeidet. Planen bør ikke omfatte regulering av kraftmarkedet, ettersom det ikke er mulighet til å regulere markedet i en regional plan.	Justering av tekst om strømpris. i kap. 4.2. under tema: energi.
Det bør være et mål at fylkeskommunene innenfor energiområdet NO2, Rogaland, Agder og Telemark, er mest mulig samkjørte i sine prosesser med regionale planer for grønn industri og energi.	Tatt til orientering. Orientering om hva de andre fylkene gjør skal følge med planen.	-
Planprogrammets forslag om at havvind og kjernekraft også skal være en del av innholdet i den regionale planen støttes.	Tatt til orientering.	-
Kartlegging av grå arealer egnet for energiutbygging og kartlegging av potensialet	Vurdering av grå arealer vil inngå i planen. Det vil det ikke bli laget en	

for energieffektivisering må være sentrale føringer i planarbeidet.	fullstendig kartlegging over egnethet for energiutbygging. Egnethet avhenger av flere forhold, inkludert nærmiljøvurderinger som kommunene best vurderer selv, sett opp mot hva slags produksjonsform det gjelder (sol, vann, vind, annet). Potensiale for energieffektivisering er relevant i arbeidet med planen.	-
Det bør vurderes om skatter og avgifter kan være et aktuelt tema for planarbeidet, med utgangspunkt i prinsippet om at forurenser betaler.	Skatter og avgifter behandles på nasjonalt nivå og bør derfor ikke være tema i planarbeidet.	-
Planen bør primært gi skriftlige føringer gjennom handlingsprogram og retningslinjer. Dersom kart skal benyttes, må det framgå tydelig at dette er en illustrasjon og ikke må oppfattes som et arealformål berørte kommuner må innarbeide i sine planer.	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-
Planprogrammets forslag bør inneholde hvordan energi og effekt fordeles, og hvordan en balansert tilgang til kraft kan sikres for alle kommunene, etter behovs og sikkerhetsbasert prioriteringskriterier.	Dagens utbygde kraftsystem legger rammene for kommunenes tilgang til kraft. Tilknytning til strømmettet avgjøres av Statnett og nettselskaper etter energiloven og tilhørende forskrifter. Beskrivelse av dette systemet skal inngå i planen, med vinkling på mulighetene Agder har ift. kraftsystemet.	-
Planen bør bygge på et oppdatert kunnskapsgrunnlag, inkludert omverdensanalyse og markedsanalyse for fornybar energi. Utforskende spørsmål bør i stor grad komplementeres med analytisk og faktabasert kunnskap	Støtter innspillet. Planarbeidet skal basere seg på et oppdatert kunnskapsgrunnlag og relevante analyser.	-
UFF rammeverket bør benyttes i vurderinger av arealbruk og naturinngrep.	Planprogrammet legger opp til dette.	-
Lillesand kommune vurderer det som viktig å bidra aktivt i prosessen og stiller administrative ressurser tilgjengelig for deltakelse i referansegruppe og videre medvirkning.	Det er positivt at Lillesand kommune ønsker å bidra inn i prosessen. Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Det bør også vurderes hvordan kraftressurser fordeles i Region Kristiansand, og hvordan rettferdig og balansert tilgang kan sikres gjennom regionale avtaler eller prioriteringskriterier	Den regionale planen vil ikke fordele kraftressursene, dette er det Statnett og regionale nettselskaper som forvalter etter eget	

	lovverk og kriterier som blant annet hvor modne prosjekter for tilknytting til kraftnettet er. Planen kan si noe om muligheter og begrensinger og mulig samarbeid eller strategier i forhold til kraftsystemet.	-
Pilotprosjekter og regionale samarbeidsarenaer innanfor symbiose bør identifiseres.	Tatt til orientering. Regionale samarbeidsarenaer og prosjekter skal bli tas opp i kunnskapsgrunnlaget.	-
Planarbeidet bør inkludere vurderinger av hvordan grønn industri og energiløsninger påvirker folkehelse og arbeidsmiljø. Dette gjelder både fysisk miljø, støy, utslipp og trygghet i lokalsamfunn.	For å avgrense omfanget av planen vil ikke arbeidsmiljø være en del av dette planarbeidet. Nærmiljøvirkninger kan være aktuelt, men de viktigste vurderingene rundt slike forhold må tas i konkrete saker i kommunene.	-

Lindesnes kommune

Lindesnes kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Agder har allerede en høy andel utbygd fornybar energi og et betydelig kraftoverskudd. Dette må være en førende premiss for arbeidet med regional plan for grønn industri og energi.	Agder har i dag et betydelig kraftoverskudd i normalår. På den annen side er det mye som tyder på et økt kraftforbruk i årene som kommer, f.eks. gjennom etablering av datasentre, kraftkrevende industri, elektrifisering, mv. Derfor stiller planprogrammet spørsmål om hvordan vi skal sikre stabil og tilstrekkelig tilgang på kraft.	-
Dagens regulering av kraftmarkedet og hvordan prisdannelsen bidrar til at NO2-regionen får utnyttet kraftoverskuddet, må være tema. Drivere for strømprisen, konsekvenser strømprisen har- og kan få for Agders attraktivitet samt tiltak for å sikre at næringsliv og innbyggere i prisområde NO2 i framtiden får strømpriser på linje med resten av landet, blir derfor sentrale elementer å utrede i planprosessen.	Strømprisen og hvordan den har betydning for Agder bør omtales. Anbefaler å justere på tekst i planprogrammet, der det står at strømpris ikke er tema i planen. Det gjelder fremdeles at planen vil ha begrensede muligheter til å påvirke strømprisen, men temaet må beskrives overordnet i planen ut fra hov stor betydning prisen har. Utredninger rundt strømpris og prisområde NO2 inngår ikke i planarbeidet. Planen bør ikke omfatte regulering av kraftmarkedet, ettersom det ikke er mulighet til å regulere markedet i en regional plan.	Justering av tekst om strømpris. i kap. 4.2. under tema: energi.
Det bør være et mål at fylkeskommunene innenfor energiområdet NO2, Rogaland, Agder og Telemark, er mest mulig samkjørte i sine prosesser med regionale planer for grønn industri og energi.	Tatt til orientering. Orientering om hva de andre fylkene gjør skal følge med planen.	-
Planprogrammets forslag om at kjernekraft også skal være en del av innholdet i den regionale planen støttes.	Tatt til orientering.	-
Kartlegging av realistiske grå arealer egnet for energiutbygging og kartlegging av potensialet for energieffektivisering må være sentrale føringer i planarbeidet	Vurdering av grå arealer vil inngå i planen. Det vil det ikke bli laget en fullstendig kartlegging over egnethet for energiutbygging. Egnethet avhenger av flere forhold, inkludert	-

	nærmiljøvurderinger som kommunene best vurderer selv, sett opp mot hva slags produksjonsform det gjelder (sol, vann, vind, annet). Potensiale for energieffektivisering er relevant i arbeidet med planen.	
Planen bør primært gi skriftlige føringer gjennom handlingsprogram og retningslinjer. Dersom kart skal benyttes, må det framgå tydelig at dette er en illustrasjon og ikke må oppfattes som et arealformål berørte kommuner må innarbeide i sine planer.	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-
Planprogrammets forslag om å utvikle UFF-rammeverket til å omfatte spørsmålsstillinger tilknyttet arealbruk og natur støttes.	Tatt til orientering.	-
Flere av de utforskende spørsmålene som gjengis i planprogrammet er av en slik karakter at de heller må framgå av kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for planarbeidet.	Spørsmålene spiller også på forhold som er relevant i kunnskapsgrunnlaget.	-
Det legges til grunn at havvind blir et tema i planarbeidet.	Havvind blir et tema i planarbeidet.	-
Kunnskapsgrunnlaget bør vise erfaringstall/normtall for nedbygging av natur ved ulike former for energiutbygginger. Dette bør også omfatte areal til energilagring og energitransport.	Innspillet bør vurderes i forbindelse med utarbeidelse av kunnskapsgrunnlaget.	-
Planforslaget må bygge på et kunnskapsgrunnlag som må være ferdigstilt før planforslaget.	Kunnskapsgrunnlaget skal være ferdigstilt før planforslaget.	-
Totalberedskapsmeldingen, Stortingsmelding nr. 9 2024-2025, og Nasjonal sikkerhetsstrategi, mai 2025, bør vises i planprogrammets oversikt over nasjonale føringer.	Dette er et godt forslag. Anbefaler å vise til Nasjonal sikkerhetsstrategi, men ikke til stortingsmeldingen. Begrunnelsen er at det finnes en rekke relevante stortingsmeldinger som da også burde komme fram. Sikkerhetsstrategien får belyst noe viktig som ikke er godt belyst i føringene nå.	Inkludere Nasjonal sikkerhetsstrategi under kap. 3.2.
Regional strategi for kraftforedlende industri på Agder, vedtatt 2022, bør vises i planprogrammets oversikt over regionale føringer.	Anbefaler å flytte tekst om strategien fra tema: industri over til kap. 3.3. om regionale føringer.	Flytte aktuell tekst fra tema: energi til kap. 3.3.
Uttrykkene «bærekraftig industri» og «bærekraftige bedrifter» benyttes. Planprogrammet må forklare hva som menes med disse.	Stort sett er bruken knyttet til føringer fra andre dokumenter. Anbefaler å bytte ut «bærekraftig» med «miljø- og klimavennlig» de	Bytte ut «bærekraftig» med «miljø- og klimavennlig» industri.

	stedene det gjelder ellers i dokumentet.	
Formålsspørsmål nr. 5 lyder «Hvordan kan vi stå sammen om å løse utfordringene?» Det bør gå fram av planprogrammet om det er utfordringer som går fram av de fire spørsmålene ovenfor, eller om det er snakk om andre utfordringer	I planprogrammet står det at alle de fem spørsmålene skal sees i sammenheng. Foreslår å presisere det også i selve spørsmålet.	Justering av ordlyd for spørsmål nr. 5 i kap. 2.2.

Lyngdal kommune

Lyngdal Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Det oversendte planprogrammet er etter kommunens syn et godt utgangspunkt for det videre planarbeidet.	Tatt til orientering.	-
I planprogrammet på side to er god forankring og bred støtte i kommunene nevnt som en forutsetning for at planen skal fungere som et styringsverktøy. For Lyngdal kommune er dette helt sentralt og dette bør tas inn som et forpliktende prosessmål for planarbeidet. Vi ber derfor om at følgende setning tilføyes nederst i avsnitt 2.2 . “Planarbeidet skal gjennomføres med god forankring og resultere i et plandokument med bred støtte i kommunene.”	En regional plan bør forankres i kommunene, men også hos andre parter som næringslivet, statlig sektor, energisektor, mv. Det er ikke nødvendig å presisere hvilke parter planen bør forankres hos. Forankring i kommunene er viktig og hensynet bak innspillet støttes.	-
Savner infrastruktur som et femte kjernetema. Vi tenker her særlig på infrastruktur som grønn industri og energi er avhengig av slik som gode veier, havneinfrastruktur og nett for distribusjon av elektrisk kraft (vi er klar over at nett er nevnt i kjernetema energi). Vi foreslår at infrastruktur legges til som et femte kjernetema.	Planen er omfattende og bør derfor ikke ha et ekstra kjernetema. Infrastruktur for kraft er ivaretatt under energitemaet. Samferdsel generelt er ivaretatt i regional plan for mobilitet. Anbefaler å presisere hvilken rolle veier og havner har i forhold til industri og lokalisering. Den nye regionale planen bør vurdere infrastruktur som et viktig premiss for industriområder.	Justering av tekst under kap. 4.2. under tema: industri.
Lyngdal kommune jobber for etablering av kjernekraftverk lokalt. Vi støtter derfor at planprogrammet tydelig beskriver at kjernekraft vil være en del av planens innhold slik det fremkommer på s. 9.	Tatt til orientering.	-
Havrettet næring bør være inkludert i planarbeidet. Dersom havrettet næring ikke inkluderes bør det gis en nærmere begrunnelse for hvorfor dette ikke inkluderes. Lokale utredninger gjennomført av NIVA på oppdrag av Agder fylkeskommune (prosjektet “SAMAGDER - sjøarealer på Agder”) peker på at det er potensiale for nettopp slik produksjon. Flere internasjonale rapporter konkluderer med at dyrking og fangst på lavtrofiske nivåer er den mest bærekraftige måte å øke global matproduksjon på. Fylkeskommunen er både vannregionmyndighet, som nå har et særlig fokus på kystvannsforekomstene, jamfør gjeldende vannregionplan. Innakva klynge er nylig gitt i oppdrag å revitalisere arbeidet i blått kompetansesenter sør. Vår vurdering er at en her utelater et potensielt viktig næringspolitisk område, som er en del av	I arbeidet med Regionalplan Agder 2030 ble også en kystsoneplan for Agder vurdert. Det vil bli arbeidskrevende å delvis innlemme kystsoneplanen i dette planarbeidet. Det er egne utfordringer i sjø, spesielt knyttet til havbruk. Det er viktig å avgrense planarbeidet, som allerede er omfattende. Anbefaler derfor å avgrense planarbeidet til ikke å handle om havbruk i sjø. Den endelige planen vil ikke være til hinder for eventuelt havbruk.	Presisere at avgrensingen kun gjelder havbruk i sjø.

løsningsen på nettopp den samfunnsflokken som er utgangspunktet for dette regionale planarbeidet.	Havrettet industri som foregår på land vil være en del av planen.	
Regionale planbestemmelser bør brukes med stor varsomhet og bare når det er helt nødvendig. Selv om det kan være gode grunner til å ta i bruk dette verktøyet så viser erfaring fra nylige planprosesser at det er vanskelig å få vedtatt regionale planer med planbestemmelser. Dette kompliserer og gir uforholdsmessig stor ressursbruk knyttet til planarbeidet. Ber vi om at det tilføyes en setning nr. 2 i avsnitt 4.6 etter setningen: Regionplan Agder 2030 legger føringer om at planen skal inneholde plankart og regionale planbestemmelser ved behov. Ny setning: Det vil ikke bli foreslått regionale planbestemmelser som en del av dette planarbeidet med mindre det er støtte til dette både i kommunen(e) som blir berørt og det forøvrig er bred støtte til den aktuelle planbestemmelsen. Ber om at tilføyelsen gjøres til kulepunkt 4 i kapittel 3.3 slik at kulepunktet lyder: Inneholde plankart, og regionale planbestemmelser ved behov. Det vil ikke bli foreslått regionale planbestemmelser som en del av dette planarbeidet med mindre det er støtte til dette både i kommunen(e) som blir berørt og det forøvrig er stor støtte til den aktuelle planbestemmelsen.	Regionale planbestemmelser bør kun brukes når det er nødvendig. Regionplan Agder 2030 legger føringer om at planen skal inneholde plankart og regionale planbestemmelser ved behov. Anbefaler å følge forslaget til planprogram om å kartlegge behovet og vurdere hvordan verktøyet eventuelt best kan benyttes. For at en slik prosess skal fungere best mulig bør spørsmålet dreie seg om hva som bør bli vedtatt, ikke hva som skal være mulig å foreslå.	-
Ber om at følgende setning tilføyes øverst på side 15 i planprogrammet: De regionale plan- og næringsnettverkene inviteres inn i planarbeidet og bidrar til å finne gode kandidater til prosjekt- og referansegruppe.	Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Utvidet medvirkning er et godt grep. Det er bra at det legges opp til reell medvirkning som gir prosjektgruppen for planarbeidet kunnskap og informasjon på et så tidlig tidspunkt at det kan benyttes i arbeidet.	Tatt til orientering.	-

Mattilsynet

Mattilsynet		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Planprogrammet må ivareta Mattilsynets sektorområder: planter, fisk, dyr, mat og drikkevann.	Planprogrammet ivaretar sektorområdene til mattilsynet delvis, ved å foreslå de fire kjernetemaene, hvor blant annet natur og klima inngår som to av disse.	-
Naturområder må forvaltes slik at drikkevann, dyrevelferd, dyrehelse og matproduksjon ikke trues.	Tatt til orientering.	-
Drikkevannsforsyning er kritisk infrastruktur som må sikres på kort og lang sikt.	Tatt til orientering.	-
Eksisterende og framtidige drikkevannskilder må beskyttes og tas vare på (føre-var-prinsipp), ettersom drikkevannskildene er en begrenset ressurs.	Tatt til orientering.	-
ROS-analyser skal inkludere risiko for forurensning og konsekvenser for vannforsyning.	Det skal lages en konsekvensutredning på overordnet nivå der dette kan inkluderes dersom relevant i forhold til grep i planen.	-
Viser til nasjonale forventninger om tilgang på trygt drikkevann som forutsetning for helse og samfunnssikkerhet.	Tatt til orientering.	-
Utbygging (vindkraft, solkraft, batterifabrikk, CO ₂ -anlegg, forbrennings- og gjenvinningsanlegg m.m.) må ikke komme i konflikt med arealer avsatt til drikkevann og vannforsyning.	Tatt til orientering.	-
Energiproduksjonen kan medføre utslipp av stoffer som spres til beiteområder og dyrkamark, noe som kan føre til opphopning av disse stoffene i næringskjeden. Det må vurderes om forurensningen kan bli så omfattende at matproduksjon i nærheten kan påvirkes.	Statsforvalteren er forurensningsmyndighet og kan gi tillatelse til aktiviteter som kan medføre forurensning. Det foreslås at dette ikke blir en del av det videre planarbeidet, da det ikke er behov for regional samordning utover gjeldende lover og forskrifter.	-
Ved ny energiproduksjon må det vurderes hvordan dette påvirker leveområder for fugler og vilt. Naturområder må forvaltes på en slik måte at det ivaretar dyrevelferden og dyrehelsen.	Tatt til orientering.	-

Motvind Norge

Motvind Norge		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Dokumenter som det vises til som førende - er allerede utdaterte	Det fremgår ikke tydelig hvilke dokumenter innspillet refererer til. Støtter på generelt grunnlag at førende dokumenter ikke alltid gjenspeiler raske endringer i markedet og teknologien.	-
Forsidebildet er KI-generert og viser et naivt og kunnskapsløst bilde av energi, natur og samfunn. Det frarådes på det sterkeste å bruke bildet.	Det er lagt til grunn at målgruppen for planprogrammet består av personer som ikke blir forledet av bildet. Anbefaler å beholde bildet i planprogrammet, men velge et annet forsidebilde til den endelige planen.	-
Det savnes en referanseliste over hva som er styrende dokumenter (min. lov, forskrift, vedtak) og hva som er dokumenter på samme nivå, retningslinjer, referansedokumenter etc som planprogram/plan. Dette er også viktig siden «føringer for arbeidet» lister opp dokumenter som anvender krav pt ikke innført i norsk lov (Strategi for kraftkrevende industri på Agder). Planen henvende seg til en rekke ulike aktører, som ikke nødvendigvis har hele bildet klart.	Anbefaler å tilføye forklarendetekst under kap. 3. Kapittelet skal fungere som en enkel oversikt over relevante føringer som gjelder spesielt for planarbeidet. Hensikten er ikke å presentere en komplett oversikt over alle gjeldende lover, forskrifter og vedtak. Videre bør generell tekst om kommuneloven tas ut, for ikke å gi inntrykk av at generelt lovverk er tema i planprogrammet.	Tilføye forklarende tekst om hensikten med kapittel 3. Ta ut tekst om kommuneloven.
Det er behov for definisjoner og klargjøringer. De innledende kapitlene og eksisterende planer det vises til, er preget av floskelpregede mål og uttrykk som mangler nødvendige definisjoner og klargjøringer. «Grønne arbeidsplasser» har ingen offisiell definisjon, men forstås oftest som erstatning for «brune» arbeidsplasser, altså arbeidsplasser knyttet til fossilindustrien.	Anbefaler mindre justeringer i teksten, f.eks. ta bort ordet «grønne» for an arbeidsplasser. Bruk av begrepet i eksisterende planer er behandlet tidligere og bør ikke endres på nå når det blir vist til disse dokumentene.	Justering av tekst i kap. 2.
Skal planen omfatte kun industri - og i tilfelle hva slags industri? Er et lefsebakeri eller et gartneri industri?	Planen handler i utgangspunktet om all industri. Likevel retter problemstillingen og mulige løsninger i planen seg mot kraft- og arealkrevende industri, jfr. samfunnsflokken og de fire kjernetemaene.	-
«Regionplan Agder 2030» er førende for arbeidet. «Formålet med planen er å utvikle Agder til en miljømessig, sosialt og økonomisk	Regionplan Agder 2030 er førende for alt regionalt plan- og strategiarbeid.	

bærekraftig region i 2030 - et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levevilkår». Betyr dette at Agder ikke er ovennevnte pr nå - mht hva og i hvilken grad? Hva er status? Dette må være kjent før man lager et planprogram for gjennomføring av deler av saksområdet? I hvilken kontekst vurderes om Agder er «miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region»?	Det inkluderer blant annet flere mål og arbeid med planer og strategier. Arbeidet med regional plan for grønn industri og energi er kun en avgrenset del av løsningene i Regionplan Agder. Spørsmålene som stilles her bør dermed besvares i lys av Regionplan Ager, ikke i hver enkelt regionale plan.	-
Det er bra at planprogrammet hovedsakelig tar utgangspunkt i dagens situasjon, dagens sterke sider, status på området - før spørsmål knyttet til videre utvikling stilles. Evaluering, evt. oppdatering av eksisterende planer og strategier kan også inkluderes. Særlig bør samfunnsøkonomiske betraktninger innarbeides.	Tatt til orientering.	-
Det kan synes som det er nye, store aktører med stort kraftforbruk, få ansatte - og kanskje lite tilbake til samfunnet - som er ønskelig i vår region? Det vises også til Fylkesutvalgets vedtak vedr tilrettelegging av næringsareal på Støleheia og vedtak vedr Nye Stemmen transformatorstasjon - hvor tomme selskaper spekulerer i tilgang til kraft for etablering av særdeles kraftkrevende datasentervirksomhet - med forklaring nye grønne arbeidsplasser?	Det er ikke et mål med arbeidet hverken å oppnå store aktører, stort kraftforbruk, sikre få ansatte eller bedrifter som gir lite tilbake til samfunnet.	-
Vi «svømmer i» fornybar energi ift. våre naboer, og vi er høyest elektrifisert. I stedet for å sløse med kraften, bør vi husholdere godt, bruke den klokt. Og spare natur! Vi må ta inn over oss at fornybar energi er en begrenset og verdifull ressurs. Innspill til spørsmål under tema Energi: • Bør kommuner styre norsk og regional energipolitikk gjennom å tilrettelegge areal til kraftkrevende virksomhet?(Nytt) • Det er bra at tilgjengeliggjort energi vha ENØK og energieffektivisering (omfatter mer enn ENØK) er omfattet i et eget punkt! • Hvordan ivareta energisikkerhet, sikkerhet for leveranser og beredskap? (f.eks. krav til magasinifylling)(Nytt) • Bør ny kraftbruk prioriteres og forbeholdes noen formål?(Nytt) • Hvordan sikre regionen konkurransedyktige priser? (Nytt) •Hva er effekten av ilandføring av Sørlige Nordsjø II, evt. konsekvensene hvis det ikke blir noe av?(Nytt)	Tatt til orientering. Effektivt kraftforbruk er med som problemstilling. Flere av spørsmålene er gode og kan vurderes i planprosessen.	-

• Planen bør også omfatte bioenergi (Nytt) • Planen bør ha kjernekraft som eget punkt og relatere dette til kompetanse olje/gass og kraftkrevende virksomhet, f.eks. datasentre (Nytt)		
---	--	--

NVE		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Planprogrammet har en god oversikt over nasjonale og regionale føringer. Virker godt gjennomarbeidet.	Tatt til orientering.	-
Har ingen konkrete merknader til selve planprogrammet.	Tatt til orientering.	-
Regionale planer kan avklare utviklingsmål og gi helhetlig vurdering av kraftproduksjon og kraftforbruk opp mot bruks- og verneinteresser samt nettkapasitet.	Tatt til orientering.	-
Tilrettelegging for grønn industri, inkludert kraftkrevende virksomhet (som datasentre og hydrogenanlegg), krever god kunnskap om kraftsystemet i regionen.	Tatt til orientering. Kraftsystemet i Agder vil bli vurdert i kunnskapsgrunnlaget.	-
Regionale nettselskapene/Statnett må vurdere om driftsmessig forsvarlighet og evt. behov for investeringer i regionen- eller transmisjonsnettet for å levere den kraftmengden industrien etterspør.	Tatt til orientering.	-
Ny kraftproduksjon kan kreve nettførsterkninger.	Tatt til orientering.	-
Det er viktig med tidlig kontakt med nettselskaper om kapasitet i nettet og eventuelle behov for kraftledninger.	Tatt til orientering.	-
Tiltak i overliggende nett, som er nødvendig for å tilknytte industrien, kan berøre flere kommuner og fylker.	Tatt til orientering.	-
Man må regne med at nettselskapets utredning av kraftforsyning og påfølgende konsesjonsprosesser i NVE er tidkrevende, ettersom mange interesser skal ivaretas.	Tatt til orientering.	-
Nettutredningene i PlanNett er viktige grunnlagsdokumenter i NVEs vurdering av konsesjonssøknader.	Tatt til orientering.	-
Vannuttak til vannforsyning/kjøling må beskrives i reguleringsplaner, skal lokalisering, omfang og mulige virkninger for vannreservoaret beskrives i reguleringsplaner. Større vannuttak kan være konsesjonspliktige etter vannressurslovens §18 eller §45, men bør fortrinnsvis avklares gjennom arealplanprosessen, jf. §20 d om samordning av tillatelser gjennom reguleringsplan.	Tatt til orientering.	-
Fra 01.04.2025 gjelder forskrift om kost-nytteanalyse av mulighetene for å utnytte overskuddsvarme. Kravet omfatter datasentre med over 2 MW, og industrianlegg med over 20 MW, og er hjemlet i energiloven § 7-2 (vedtatt av Stortinget i mai 2023).	Tatt til orientering.	-
Ifølge innspill i planforum 29.8.2025 er det ønskelig å få opp kunnskap om kraftmarkedet i regionen.	Det er blant annet mål om å belyse kraftsystemet og hvilke muligheter og barrierer dette systemet innebærer for Agder.	-

Anbefaler god dialog med Statnett og nettselskaper i planprosessen.	Tatt til orientering.	-
Bruk av batterianlegg i kraftsystemet blir mer aktuelt i takt med at andelen ikke-regulerbar kraftproduksjon øker.	Tatt til orientering. Dette er relevant i forhold til ny ikke-regulerbar energiproduksjon som vind- og solkraft.	-
Forventer fremtidig økt interesse for pumpekraftverk pga. effektunderskudd og prisvariasjoner.	Tatt til orientering.	-
Viser til nasjonale forventninger for planlegging 2023-2027: det bør tilrettelegges for mer fornybar energiproduksjon, særlig i områder med kraftkrevende næringsutvikling.	Tatt til orientering. Ivaretas i kap. 3.2 og 4.2 (energi).	-
Ved større utbyggingsområder skal man vurdere fornybar energiproduksjon på området, som solkraftanlegg på tak eller på terreng, eller utnyttelse av bergvarme.	Tatt til orientering. Dette er nevnt kort i planprogrammet under «føringer» (Statlige planretningslinjer for energi og klima) og er relevant å vurdere nærmere i planprosessen.	-
Regelverk- endring: Solkraftanlegg med <10 MW behandles av kommunen (plan- og bygningsloven). Forskriftsendringen gjelder fra 1.7.2025. Solkraftanlegg med >10 MW behandles av NVE etter energiloven.	Tatt til orientering.	-
Regelverk- endring: Fra 1.7.2023 er det krav om områdereguleringsplan etter pbl. for vindkraftanlegg. Vindkraftanlegg skal behandles etter energiloven. NVE gir ikke konsesjon til vindkraftanlegg på land før kommunen har avklart tiltaket etter pbl.	Tatt til orientering.	-
Konsesjonspliktige vannkraftanlegg inntil 1 MW behandles hovedsakelig av kommunen.	Tatt til orientering.	-
Områdekonsesjonær avklarer tilknytning med nettselskaper for regional- og transmisjonsnett. Større nettforsterkninger (spenning 132 kV til 420 kV) krever NVE-konsesjon.	Tatt til orientering.	-
Hvis regionale eller kommunale planer legger til rette for større ladestasjoner for farkoster (anleggsmaskiner, vogntog, biler, båter etc.) bør krafttilgang avklares med netteier i området.	Tatt til orientering. Ladestasjoner og lignende inngår i regional plan for mobilitet og blir ikke behandlet i denne planen.	-
Regjeringen ønsker at kommunene fortsetter å redusere egen energibruk og gjennomføre effektiviseringstiltak. NVE har i 2023 fått ny rolle for å koordinere energieffektivisering nasjonalt.	Tatt til orientering. Det kan være aktuelt å søke nærmere råd fra NVE angående energieffektivisering.	-
NVE utvikler kommunefordelt energiregnskap fordelt på næring.	Tatt til orientering.	-
Forskrift med krav om energikartlegging for aktører med stort energiforbruk tredd i kraft 1.10.2024. Kravet fastsettes med et innslagspunkt på 2,5 GWh årlig gjennomsnittlig energibruk, og første	Tatt til orientering.	-

energikartlegging skal gjennomføres innen 1.10.2026.		
Fra 1.4.2025 må nye energianlegg, industrianlegg, fjernvarmeanlegg og datasenter over en viss størrelse, gjennomføre en kost- nytteanalyse av mulighetene for å utnytte overskuddsvarme.	Tatt til orientering.	-
Det er viktig at nye energianlegg setter av tilstrekkelig areal til den infrastrukturen som trengs for å kunne utnytte overskuddsvarme, for at det skal være praktisk mulig å utnytte overskuddsvarme Ved at infrastrukturen etableres tidlig, vil fremtidige virksomheter kunne koble seg på og benytte seg av overskuddsvarmen på et senere tidspunkt.	Tatt til orientering. Dette er relevant videre i planprosessen. Anbefaler at bruk av overskuddsvarme kommer tydeligere fram i planprogrammet.	Justert planprogram kap. 4.2. under kjernetema: energi.
I nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 påpekes det at balansen mellom fornybar energi og miljøhensyn er viktig, og at tilrettelegging for kraftproduksjon samtidig kan medføre målkonflikter.	Tatt til orientering. Samsvarer med kap. 2.1 (samfunnsflokken) og kap. 4.2 (energi og natur), hvor målkonfliktene er et hovedtema.	-
Den regionale planen omtaler såkalte "grå arealer". Regjeringen lanserte 21.5.2025 en definisjon på hva som er grå areal Grå arealer. Det er viktig å være oppmerksom på at grå arealer også kan være areal som er egnet for naturrestaurering.	Tatt til orientering.	-
Planen skal bidra til å redusere utslipp gjennom helhetlig tilnærming (energi, industri, transport og arealbruk). Økt elektrifisering av samfunnet og karbonfangst kan være en del av løsningen. Samtidig må vi ta vare på naturens evne til å ta opp og lagre karbon, slik som i skog og myr.	Tatt til orientering. Ivaretatt i planprogrammets kap. 4.2 (klima).	-
Økosystem som flomskog, myrer og våtmarker kan ha flomdempende funksjon og bør bevares.	Tatt til orientering.	-

Nye veier

Nye veier		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Nye Veier uttaler seg som interessant i saken og skal ivareta statens sektorpolitiske mål om høyest mulig samfunnsøkonomisk lønnsomhet i de veiprosjektene selskapet er gitt ansvar for. Selskapet takker for muligheten til å gi innspill, men har ingen merknader til denne høringen	Tatt til orientering.	-

Næringsalliansen

Næringsalliansen		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Næringsalliansen ser positivt på at fylkeskommunen tar initiativ til å utvikle en helhetlig strategi for grønn industri og energiproduksjon, og vi ønsker å bidra aktivt i prosessen.	Tatt til orientering.	-
Næringsalliansen observerer at mye ansvar er lagt på kommunene og håper en regional plan kan styrke utviklingen av Agder.	Tatt til orientering.	-
Næringslivet opplever daglig den komplekse målkonflikten mellom klima- og naturhensyn og industriell utvikling (nevnt i planprogrammet).	Tatt til orientering.	-
Planen må vise at verdiskaping er en forutsetning for livskvalitet og utvikling i Agder.	Dette må komme fram i den endelige planen.	-
Spørsmål bør avklares angående <u>Ny vs. eksisterende industri:</u> 1. Hvordan skal planen sikre balanse mellom utvikling av grønn industri og eksisterende næringsliv i regionen? 2. Hvordan kan vi hindre at grønn industri fortrenger annen verdiskaping? 3. Hvordan kan eksisterende industriell infrastruktur brukes til å støtte grønn omstilling? 4. Hvordan kan vi samtidig verne den industrien vi allerede har og legge til rette for videre utvikling?	Tatt til orientering. Dette er relevante spørsmål videre inn i planarbeidet.	-
Spørsmål bør avklares angående <u>Areal eller næring:</u> 1. Hvordan skal planen håndtere målkonflikter knyttet til arealbruk, der behovet for næringsutvikling og industri står i direkte konkurranse med hensynet til natur og miljø? 2. Hvilke mekanismer kan foreslås for å redusere slike konflikter mellom industri, natur og annen næringsvirksomhet? 3. Kan det utvikles kriterier eller modeller som gjør det mulig å prioritere arealbruk ut fra verdiskapingspotensial og ikke bare naturverdi?	Alle spørsmålene er gode og relevante inn i det videre arbeidet. Målkonflikter vil det nok alltid være, men planen representerer en mulighet til å finne en felles retning for Agder der slike konflikter kan bli mer håndterbare, dersom vi får til godt samarbeid. Gode svar avhenger av at mange parter bidrar til å finne løsninger.	-
Spørsmål bør avklares angående <u>Verdiskaping vs. status quo:</u> 1. Hvordan skal planen sikre at hensynet til natur og miljø ikke blir en barriere for nødvendig verdiskaping og industriell utvikling, men i stedet en integrert del av løsningen? Med andre ord: Hvordan kan planen balansere behovet for å skape nye verdier og arbeidsplasser, fremfor kun å bevare status quo?	Dette er en viktig men krevende problemstilling. Planprogrammet legger til rette for å drøfte slike spørsmål i arbeidet, bla. gjennom valg av kjernetema, formål med planen og omtale av industriell symbiose.	-
Spørsmål bør avklares angående:	Alle regionale planer kan danne grunnlag for	

I hvilken grad blir den regionale planen et innsigelsesverktøy overfor den enkelte kommune? Det er en frykt at planen vil kunne svekke det kommunale selvstyret dersom det blir et verktøy for innsigelsesmyndighet.	innsigelse, men ingen slike planer er innsigelsesverktøy i seg selv. Innsigelser fra statlige myndigheter kan hjemles i andre forhold enn en regional plan. Slik sett representerer planen også en mulighet til å oppnå noe i felleskap og det er ingen ting som tyder på at en ny regional plan vil føre til flere innsigelser totalt.	-
Grønn omstilling gir konkrete, synlige resultater (f.eks. landvind, fabrikker) som må løftes frem som bevis på utvikling og velferdsgrunnlag.	Tatt til orientering	-
Verdiskaping gjennom nye arbeidsplasser, kompetanse og vekst er avgjørende.	Tatt til orientering.	-
Offentlig sektor og næringsliv må stå sammen om omstillingen til et grønnere samfunn.	Støtter innspillet.	-
Det foreslås også at næringslivet involveres gjennom hele prosessen med utviklingen av den gjeldende regionale planen. Næringsalliansen ønsker å delta aktivt i utviklingen av den gjeldende regionale planen, og foreslår å bli involvert i medvirkningsprosessen.	Næringslivet skal bli invitert med i den tidlige medvirkningsfasen og ellers også senere i planprosessen. Se også punkt under.	-
Næringsalliansen foreslår at representanter fra næringslivet tas med i referansegruppen.	Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.

Risør kommune

Risør Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Planen oppfattes som omfattende og adresserer de vesentligste utfordringene.	Tatt til orientering	-
Det er viktig å se på hvilke forutsetninger næringslivet faktisk har for å utvikle og ta i bruk grønne løsninger. Større bedrifter har ofte bedre muligheter til å jobbe sirkulært, energieffektivt og grønt.	I planen skal det vurderes hvordan industrien kan bli grønnere, bla. gjennom industriell symbiose. Muligheter i forhold til størrelse på bedriften kan bli aktuelt å vurdere i arbeidet	-
Ofte mangler det særlig god og effektiv tilgang til kompetanse og relevante virkemidler. Kompetansenivået i små og mellomstore bedrifter må heves for at grønn omstilling skal bli realistisk og gjennomførbart.	Innspillet tolkes som ett tiltak, som i så fall er noe som vurderes nærmere i planprosessen.	-

Setesdal IPR

Setesdal IPR		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Setesdal IPR støtter at det blir satt i gang et arbeid med regional plan for grønn industri og energi	Tatt til orientering.	-
Nærheten til kraftproduksjonsanlegg gir muligheter for å utnytte lokal energi som grunnlag for ny industri. Dette bør være en sentral del av vurderingene i planprosessen.	Et utgangspunkt for planprogrammet er mål 2.5. i Regionplan Agder om industrietableringer i tilknytning til kraftknutepunkt.	-
Planprogrammet bør legge inn et tydelig distriktsperspektiv, der energi- og industriprosjekt også bidrar til å skape arbeidsplasser og busetning også i Agder sine mange distriktskommuner.	Planen skal gjelde for hele Agder, som inkluderer distriktskommuner. Evt. løsninger rettet mot distriktskommuner kan evt. bli vurdert gjennom planarbeidet.	-
Planen må sikre god overlapp mellom de andre regionale planene og strategiene til fylkeskommunen.	Dette må bli ivarettatt ved utforming av planforslaget.	-
Avslutningsvis vil vi understreke betydningen av å sikre god medvirkning fra alle relevante aktører i planprosessen. Kommunene har en helt sentral rolle som arealstyresmakt og utvikler av bærekraftige lokalsamfunn, og reell og tidlig involvering er derfor viktig.	Et viktig innspill. Planprogrammet legger til rette for dette og medvirkningen må sikres i gjennomføringen.	-

Solkraft Sør

Solkraft Sør		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Planprogrammet gir en god mulighet til å skape en felles strategi som balanserer energi, natur og industriutvikling. Foreslår en rekke svar på spørsmålene i planprogrammet som ikke er oppsummert.	Tatt til orientering. Forslagene til svar retter seg ikke mot planprogrammet, men mot veien videre. De gir et godt bidrag til planprosessen.	-
Anbefaler at planen forankrer prinsippet om parallelle løp: overordnet planlegging for de langsiktige grepene, samtidig som konkrete og kunnskapsbaserte prosjekter kan behandles løpende gjennom ordinære reguleringsprosesser. Dette vil gi Agder både tempo, forutsigbarhet og kvalitet i energiutbyggingen og bidra til å løse samfunnsflokken i fellesskap.	Det blir lagt opp til at en regional plan skal handle om langsiktige felles grep mens konkrete prosjekter skal håndteres gjennom kommunenes planprosesser.	-

Statens Vegvesen

Statens Vegvesen		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Statens vegvesen er positiv til en regional plan for Agder som setter nye industri - og kraftverksplaner inn i en regional arealsammenheng og som skal bidra til at Agder er et attraktivt lavutslippssamfunn i 2030.	Tatt til orientering. SVV har i sitt innspill gitt flere faglige råd. Noen er gjengitt her og vi tar med oss dokumentet i det videre arbeidet	-
Gir en tydelig anbefaling om at den regionale planen skal ha planbestemmelser, alternativt retningslinjer for kommunene og kommuneplanene. Det er helt nødvendig å sette regionale rammer og gi styrende føringer, for å dempe konkurransen om etableringer kommunene imellom. Denne konkurransen er en hoveddriver for arealforbruket og den naturnedbygging vi har i dag.	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-
Anbefaler at det fastsettes i planprogrammet at det skal utarbeides et regionalt plankart over Agders næringsområder og andre «grå arealer» som eksempelvis parkeringsplasser, som er til rådighet for de næringer planen omfatter. Det må framgå hvilke områder som allerede er opparbeidet. Det bør videre utarbeides et utbyggingsprogram for bruk av denne arealreserven på Agder. Et oppdatert klima og arealregnskap for hele Agder, bør følge plankartet og er viktigste kunnskapsgrunnlag for utbyggingsprogrammet	Regionplan Agder 2030 gir føringer om at plankart og bestemmelser skal vurderes ved behov. Planprogrammet legger derfor opp til at dette skal vurderes i planprosessen.	-
Statens vegvesen viser til at overordna planer i både fylkeskommune og kommuner, har vedtatt å følge ABC prinsippet for næringsvirksomhet, «rett virksomhet på rett sted». Lager, logistikk og transport bedrifter, samt industribedrifter hvor lager og transport er viktig del av produksjonen, skal etableres ved hoved transportårene, jf. SPR-AM Kap. 3.6. Dette må følges opp i regional plan for grønn industri og energi med bestemmelser.	Innspillet tas til orientering og vil bli vurdert i det videre planarbeidet. I dette arbeidet er det også relevant å vurdere hvilken rolle kraft-infrastrukturen skal spille for lokalisering.	-
Statens vegvesen tilrår kommunene å styre etableringer av vind og solkraftanlegg til egne næringsområder eller andre nedbygde arealer, gråarealer som eksempelvis parkeringsarealer. Agder har både ledige arealer for næring og næringsarealer som kan fortettes. Fraråder å gi dispensasjoner fra LNFR formål og fortsettelse «bit for bit» nedbygging av naturområder.	Tatt til orientering.	-
Tre sentrale samfunnsutfordringer kan direkte adresseres til effektivere arealbruk; klimaendringene, naturtap og at areal er en knapphetsressurs.	Tatt til orientering.	-
Statens vegvesen bærekraftstrategi for egen virksomhet: «Vi skal ta vare på det	Godt innspill og eksempel på bruk av UFF-	

vi har, utbedre der vi kan og bygge nytt der vi må». Dette er en strategi vi mener bør legges til grunn for hele vegsystemet, også fylkesveger, kommunale veger og private veger.	rammeverket, som blir en del av det videre arbeidet i planprosessen	-
Fraråder å etablere vindkraftverk på næringsarealer ved E18/E39 og øvrig riksveinett. Mener dagens kunnskap, spesielt om iskast fra turbinene, underbygger dette.	Tatt til orientering.	-

Statsforvalteren i Agder

Statsforvalteren i Agder		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Berømmer initiativet og støtter de fire kjernetemaene (industri, energi, klima, natur)	Tatt til orientering.	-
Etterlyser et solid og oppdatert kunnskapsgrunnlag, oversikt over datakilder og håndtering av kunnskapshull. Viser til nasjonal arealanalyse som nyttig verktøy.		
Det er viktig at ny regional plan for grønn industri og energi redegjør for hvilke regionale planer eller strategier, og hensyn/interesser som «overlapper» med innhold og arbeid med ny regional plan slik det pekes på i kap. 4.3.	Den endelige planen skal redegjøre for forholdet til andre regionale planer.	-
I henhold til de gjeldende nasjonale forventninger er formålet med regionale planer bl.a. å tilpasse den nasjonale politikken til regionale og lokale forhold. Det er derfor sentralt for statsforvalteren at vedtatte regionale planer utarbeides innenfor rammene av nasjonale føringer.	Det er ønskelig at planen ivaretar nasjonale forventninger, samtidig som vi sikrer at planen er relevant for kommunene treffsikker for Agder. Et godt samarbeid med bla. kommunene og Statsforvalter er nødvendig for å få det til.	-
Planprogrammet bør ha mer konkrete målformuleringer og vise hvordan de skal følges opp i den ferdige planen. Tydelige målformuleringer, som felles løsninger/prioriteringer/virkemidler kan vurderes opp mot, vil kunne bidra til å forenkle planarbeidet underveis i planprosessen, og bidra til forutsigbarhet.	Dette er et godt og relevant innspill som går på et veivalg for planprogrammet. Under arbeidet med Regionplan Agder 2030 kom det tydelig frem at bred medvirkning og forankring er nødvendig for å kunne utvikle en regional plan for grønn industri og energi. Tidlige mål gir et godt grunnlag for forutsigbarhet. Samtidig kan det utløse kjente konfliktlinjer tidlig i en prosess der det er viktig å søke samarbeid om felles løsninger. Planprogrammet legger derfor opp til en utvidet medvirkningsrunde før mål og virkemidler blir formulert. Dette er et grunnleggende premiss som ikke bør endres uten at planprogrammet sendes på ny høring. Arbeidet tar utgangspunkt i de seks hovedmålene fra Regionplan Agder.	-
Statsforvalter anbefaler at det i planprogrammet gis en oversikt over kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for gjennomføring av selve planarbeidet,	Anbefaler å beskrive temaet kort i planprogrammet. Intensjonen i arbeidet er å legge fram en mer	

hvilket kunnskapsgrunnlag som skal inngå i en ferdig regional plan, og hvorvidt det innenfor tema-/fagområder er kunnskapshull eller behov for å oppdatere kunnskapsgrunnlaget.	omfattende oversikt over kunnskapsgrunnlaget under utvidet medvirkningsfase. Innhold til kunnskapsgrunnlaget vil bli delt stykkevis på et egnet nettsted, enten frittstående eller som grunnlagsmateriale til arbeidsverksted eller medvirkningsarrangementer.	Lagt til underkapittel 4.6.
Statsforvalteren viser til ny nasjonal arealanalyse for næringsareal utarbeidet på bestilling fra Miljødirektoratet, og som etter det vi kjenner til skal publiseres i skrivende stund.	Arealanalyser som denne vil utgjøre en del av kunnskapsgrunnlaget til planen.	-
Det er avgjørende at planen ivaretar vesentlige regionale og nasjonale klima- og miljøhensyn, og balanserer disse mot samfunnets behov for økt produksjon av fornybar energi.	Tatt til orientering.	-
Statsforvalter er positive til å sitte i en referansegruppe for planarbeidet hvor de vil bidra til at nasjonale føringer følges	Tatt til orientering.	-
Referansegruppen bør organiseres på fagnivå og ikke kun på ledernivå. Planprogrammet kan med fordel utdype organisering av referansegruppen.	Anbefaler å utdype organisering av referansegruppen. Se ellers samlet vurdering om referansegruppen lengre opp.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.
Det er viktig at de valgte virkemidlene utgjør regionale løsninger som gir en tydelig retning og styring.	Tatt til orientering. Dette er i tråd med planprogrammets kap. 2.3. om ønsket effekt av planen.	-
Statsforvalteren vil følge opp at planarbeidet ivaretar nasjonale føringer for tema som vannmiljø, naturmangfold, landskap, friluftsliv, landbruk, klima, mobilitet, stedsutvikling og samfunnssikkerhet og beredskap.	Tatt til orientering.	-

Studentorganisasjonen i Agder

Studentorganisasjonen i Agder		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
STA støtter utarbeidelsen av en regional plan for grønn industri og energi, og mener de fire kjernetemaene (industri, klima, energi og natur) er relevante og viktige.	Tatt til orientering.	-
Det foreslås at planprogrammet tydeliggjør behovet for å utvikle tverrfaglig kompetanse innen teknologi, energi, klima og samfunnsfag - og hvordan regionen kan samarbeide med utdanningsinstitusjoner for å bygge dette.	Dette temaet bør vurderes i lys av arbeidet med regional kompetansestrategi.	-
Er positive til de fem hovedspørsmålene og kjernetemaene.	Tatt til orientering.	-
Det oppfordres til at unge og studenter inviteres inn i medvirkningsprosessene på en reell måte, ikke bare gjennom høringer, men også gjennom workshops, studentprosjekter og samarbeidsarenaer.	Ungdommens fylkesutvalg er en arena som vil bli brukt for medvirkning blant unge. Bidrag fra akademia og studenter er aktuelt i fasen med utvidet medvirkning.	-

Valle kommune

Valle Kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Valle kommune støtter oppstart av regional plan for grønn industri og energi.	Tatt til orientering.	-
Viktig med tidlig og reell medvirkning, særlig med kommunene som arealstyresmakt	Ivaretatt gjennom utvidet medvirkning.	-
Vurdere langsiktige konsekvenser for naturen, samfunnet og næringslivet	Dette ivaretas av overordnede føringer gjengitt i kapittel 3 i planprogrammet.	-
Nærheten til kraftproduksjon og kortreist energi bør være en sentral del av vurderingene i den regionale planen.	Et utgangspunkt for planprogrammet er mål 2.5. i Regionplan Agder om industrietableringer i tilknytning til kraftknutepunkt.	-
Satsing på lokal energi kan gi grunnlag for ny industri, verdiskapning og arbeidsplasser i distriktet, samtidig som at utbygging skjer på naturens premisser.	Tatt til orientering.	-
Planen må balansere energi og industriomstillingen med forutsigbare rammer for næringsliv og lokalsamfunnet uten at natur og miljø blir rammet.	Målet med planarbeidet er å søke løsninger på denne problemstillingen.	-

Vennesla kommune

Vennesla kommune		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Vennesla kommune støtter forslaget til planprogram for regional plan for grønn industri og energi	Tatt til orientering	-
Vennesla kommune anbefaler å bruke begrepet «bærekraftig industri» i stedet for «grønn industri» for å favne en bredere industrisektor.	Foreslår å ikke bruke begrepet, som også innebærer «sosial bærekraft», et tema som nå ikke er omfattet spesielt i planarbeidet. Anbefaler å tydeliggjøre begrepet grønn industri i planprogrammet.	Presisering av grønn industri i kap. 4.2. tema: industri.
Vennesla kommune mener at forslag til planprogram harmonerer godt med føringene i Vennesla kommuneplanens samfunnsdel 2024-2040. Begge planene vektlegger klimakutt, bærekraftig verdiskaping, naturhensyn og behovet for samarbeid på tvers av sektorer. På den måten kan en slik regional plan være et viktig virkemiddel for å realisere Venneslas mål om å utvikle seg som en grønn urban bygd, redusere klimagassutslipp, inkludere flere i arbeids- og samfunnsliv, og sikre en arealstrategi som balanserer næringsutvikling og miljøhensyn.	Tatt til orientering.	-
Energiutvikling og nedbygging av natur har stor oppmerksomhet i samfunnet, og prosessen i arbeidet blir viktig for å få en god og nyttig regional plan.	Tatt til orientering.	-
Det anbefales videre at Støleheia bør styrkes og utvikles som energiknutepunkt.	Støleheia blir vurdert videre i planen sammen med de andre kraftknutepunktene i Agder.	-
Planen må legge til rette for ulike og framtidsrettede energiformer, samt bidra til helhetlig arealforvaltning, med god balanse mellom naturhensyn og næringsutvikling.	Godt innspill. Om planen lykkes vil vi ha oppnådd dette.	-

Østre Agder samarbeidet

Østre Agder samarbeidet		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Østre Agder Samarbeid støtter arbeidet med en regional plan.	Tatt til orientering.	-
Det understrekes at grønn omstilling krever tett samarbeid med kommunene og deres næringsapparat.	Ivaretas gjennom opplegg for medvirkning (kap. 5.3).	-
Kommunene må involveres aktivt i planprosessen, spesielt når det gjelder arealbruk, lokalisering av kraftproduksjon og ny industri.	Ivaretas gjennom opplegg for medvirkning (kap. 5.3).	
Lokalisering av kraft og industri bør ta hensyn til krafttilgang, effektiv energibruk og nødvendig infrastruktur.	En viktig del av planarbeidet blir å vurdere kraft og industri i sammenheng med infrastruktur.	-
Planen bør fremme industriell symbiose og verdikjeder på tvers av kommuner, der restressurser utnyttes.	Industriell symbiose er en del av planarbeidet. Planen retter seg mot løsninger for hele Agder og løsninger i et endelig planforslag vil slik sett gjelde for verdikjeder på tvers av kommunegrenser.	-
Planen må bidra til etablering av bærekraftige bedrifter i Østre Agder, som kan øke sysselsettingen og redusere utenforskap.	Planprogrammet tar opp hvordan vi kan få flere bærekraftige industrietableringer i hele Agder.	-
Prosess og medvirkning er avgjørende: tidlig og åpen dialog gir bedre løsninger, færre konflikter og større eierskap.	Ivaretas gjennom opplegg for medvirkning (kap. 5.3).	-
Østre Agder har skogressurser, industriell kompetanse og teknologimiljøer som gir regionen en viktig rolle i grønn omstilling.	Tatt til orientering.	-

Østregionen næringsforening

Østregionen næringsforening		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Relevante representanter for næringsliv og industri bør være direkte representert i referansegruppen.	Se vurdering og tilbakemelding om referansegruppen øverst i dette dokumentet.	Justering av tekst om referansegruppe under kap. 5.1. - Organisering.

Å energi varme AS

Å energi varme AS		
Merknad	Vurdering	Forslag til endring
Fjernvarme bør inkluderes i planarbeidet som en viktig energikilde	Anbefaler å få tydeligere fram at fjernvarme er en del av planarbeidet.	Justert planprogram kap. 4.2. under kjernetema: energi.
Fjernvarme avlaster strømnettet og bidrar til å redusere effekttopper ved kulde	Tatt til orientering.	-
Spillvarme fra industri og forbrenningsanlegg bør utnyttes bedre	Tatt til orientering.	-
Utfordrer fylkeskommunen til å inkludere fjernvarme ved utredning av industriell symbiose	Fjernvarme er en viktig ressurs og temaet vil passe inn under industriell symbiose i det videre arbeidet.	-